

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

Duurzaamheid in de culturele sector

Een nadere analyse van de stand van duurzaamheid bij
musea, presentatie-instellingen, podia en festivals in
2024

SAMENVATTING

De culturele sector heeft een groeiende ambitie om te verduurzamen, maar veel organisaties worstelen met het omzetten van intenties in concrete maatregelen. Eerder onderzoek toonde al aan dat organisaties het belang van duurzaamheid erkennen, maar vaak gebrek hebben aan middelen, tijd, kennis of ondersteuning. Hoewel er inspirerende koplopers zijn, blijft structurele verankering van duurzaamheid in beleid achter. Om deze kloof te verkleinen adviseerde de Raad voor Cultuur in *Cultuur Natuurlijk* (2023) onder andere om nulmetingen, kennisdeling, aanpassingen in regelgeving en betere ondersteuning van organisaties te stimuleren.

Op basis van een brede enquête onder culturele organisaties (n=680), uitgezet door OCW en geanalyseerd door Significant APE (2024) in het kader van de BIS-procedure, aanvullende interviews en een literatuuronderzoek maakt dit artikel duidelijk dat de voortgang en ondersteuningsbehoeften op het gebied van duurzaamheid in beleid sterk verschillen tussen musea, presentatie-instellingen, podia en festivals. De respondenten in de enquête zijn culturele organisaties die voor de BIS-procedure een subsidieaanvraag hebben ingediend. Musea¹ lopen

voorop dankzij structurele borging en uitgebreide dataverzameling, terwijl presentatie-instellingen vooral praktisch en gemotiveerd werken maar minder systematisch. Podia verschillen naar organisatievorm: vaste gebouwen profiteren van bestaande regelingen, terwijl reizende gezelschappen meer belemmeringen ervaren. Festivals tonen veel innovatie en zelfstandigheid, maar hebben moeite met de toepasbaarheid van generieke instrumenten.

Hoewel de sector grote ambitie toont, blijft daadwerkelijke implementatie van duurzaamheid vaak achter. Versnippering, uiteenlopende uitvoeringsfasen en beperkte capaciteit maken het lastig om goed aan te sluiten bij bestaande tools en beleid. Om verduurzaming te versnellen zijn maatwerk, gezamenlijke instrumenten, sectorbrede kennisdeling en structurele verankering essentieel. De cultuursector heeft bovendien een belangrijke voorbeeldfunctie: via publieksbereik en inhoudelijke programmering kan zij duurzame maatschappelijke gedragsverandering stimuleren.

Het artikel formuleert zeven aanbevelingen voor instellingen, brancheorganisaties en beleid,

geïnspireerd door de inspanningen van musea, presentatie-instellingen, podia en festivals, om de sector te versterken:

1. Versterk de zichtbaarheid en positie van collectieve instrumenten

Bundel en versterk collectieve instrumenten en kennisplatforms in de culturele sector. Door bestaande tools zoals de *Duurzaamheidsladder* en de *Routekaart* sectorbreed zichtbaar, toegankelijk en gebruiksvriendelijk te maken, kunnen instellingen efficiënter werken en kennis delen.

2. Stimuleer kennisdeling en peer learning

Gebruik de kracht van verschillende disciplines door best practices, methoden en ervaringen actief te delen via leernetwerken en interdisciplinaire bijeenkomsten.

3. Veranker duurzaamheid in beleid en organisatie

Wijs verantwoordelijken aan, formuleer doelen en monitor voortgang om verandering structureel te maken.

¹Dit betreft grote musea en erfgoedwetmusea, waardoor deze groep geeft geen representatief beeld geeft van alle musea in Nederland.

SAMENVATTING

4. Werk met maatwerk en schaalbare instrumenten

Ontwikkel hulpmiddelen die passen bij de diversiteit van de sector: van grote musea tot kleine instellingen en seizoensgebonden festivals.

5. Versterk monitoring en dataverzameling

Breng naast gebouwgebonden impact ook mobiliteit, materiaalstromen en ketens (scope 3) systematisch in beeld.

6. Benut de handafdruk richting publiek

Gebruik publieksprogramma's, communicatie en bezoekersstromen om duurzame keuzes te stimuleren.

7. Faciliteer innovatie.

Creëer ruimte voor experimenten, pilots en creatieve oplossingen, zodat succesvolle vernieuwingen breed kunnen doorwerken.

INHOUDSOPGAVE

1. Introductie	4	3. Analyse	16
2. Methoden	6	<i>Overzicht figuren musea resultaten</i>	16
<i>Overzicht figuren steekproef</i>	6	3.1 Musea	18
Algemene steekproef	6	<i>Overzicht figuren presentatie-instellingen resultaten</i>	22
Musea en presentatie-instellingen	7	3.2 Presentatie-instellingen	24
Podia	8	<i>Overzicht figuren podia resultaten</i>	26
Festivals	9	3.3 Podia	28
2.1 Dataset	10	<i>Overzicht figuren festivals resultaten</i>	31
2.2 Steekproef deelsectoren	11	3.4 Festivals	33
2.2.1 Musea	11	4. Conclusie en aanbevelingen	35
2.2.2 Presentatie-instellingen	11	5. Literatuur	39
2.2.3 Podia	12	Colofon	40
2.2.4 Festivals	13	Bijlage	41
2.3 Interviews	13		
2.4 Literatuuronderzoek	14		

1. INTRODUCTIE

Binnen de culturele sector is veel aandacht voor duurzaamheid. Steeds meer organisaties zetten zich actief in om dit onderwerp op de agenda te houden en instellingen in de sector aan te moedigen stappen te zetten op weg naar een duurzame culturele sector. Er is een veelvoud aan tools, methodieken en keurmerken toegespitst op culturele organisaties, maar het nemen van concrete verduurzamingsmaatregelen blijft voor veel organisaties een uitdaging.

In 2019 en 2022 deed de Boekmanstichting, in samenwerking met Bureau 8080, onderzoek naar de duurzame ambities van culturele organisaties (Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022). Daaruit bleek onder meer dat twee op de drie ondervraagde organisaties het belang van verduurzaming inzien, maar dat het grootste deel van de organisaties nog geen plan of personeel heeft aangesteld om de ambities om te zetten naar concreet beleid en maatregelen (al steeg dit aandeel wel in drie jaar tijd). Ook het verzamelen van data over verduurzamingsmaatregelen vond slechts mondjesmaat plaats.

In de sector zijn ook inspirerende voorbeelden aan te wijzen van organisaties die ambitieuze stappen verwezenlijken. Deze koplopers bekleden een voorbeeldfunctie, die nog weinig navolging vindt. Knelpunten die organisaties benoemen rondom

verduurzaming gaan met name over een gebrek aan financiering, kennis of tijd en de afhankelijkheid van derde partijen bij verduurzamingsmaatregelen. Daarbij ervaart het merendeel van de organisaties te weinig ondersteuning vanuit het beleid of weet zij niet goed waar te beginnen met het nemen van maatregelen voor het verduurzamen van hun activiteiten.

In 2023 publiceerde de Raad voor Cultuur het adviesrapport [Cultuur natuurlijk](#), waarin hij aanbevelingen doet voor structurele verduurzaming van de culturele sector. Het advies wil met zeven aanbevelingen de knelpunten voor verduurzaming in de sector adresseren:

1. Uitvoeren van nulmeting en opstellen van transitieplan door culturele organisaties;
2. Toegankelijke ontsluiting van kennis over duurzaamheid en advies over regelgeving en subsidieregelingen;
3. Gezamenlijke kennisontwikkeling via transitieateliers;
4. Routekaart voor cultureel vastgoed, dat vaak niet in bezit is van de culturele organisatie die daarin gehuisvest is;
5. Aanpassingen in regelgeving en subsidieregelingen die verduurzaming stimuleren;
6. Financiering van kennisplatform, transitieateliers en nulmetingen;

7. Kansen voor cultuur als aanjager van de maatschappelijke duurzaamheidstransitie beter belichten bij delen van de overheid die zich hiermee bezighouden.

Het advies van de Raad is primair gericht aan de overheid. Maar ook binnen de sector worden stappen gezet om sector overstijgend informatie en best practices onderling uit te wisselen en beter vindbaar te maken. In 2023 lanceerde de Federatie Cultuur, Kunsten'92 en de Taskforce culturele en creatieve sector daartoe het [Platform duurzame cultuursector](#). Binnen dit platform wordt vanuit verschillende disciplines kennis gedeeld.

Vanuit dit platform wordt tevens gewerkt aan de [Routekaart Verduurzaming Cultuur](#) (Kunsten'92, 2025), waar initiatieven in de sector worden gebundeld, en organisaties terecht kunnen voor inspiratie en ondersteuning. Ook wordt er gewerkt aan manieren om monitoring te structureren en kennis uit te wisselen. Daarbij wordt informatie gedeeld rondom vier doelstellingen:

1. Klimaatneutrale gebouwen;
2. Duurzame mobiliteit;
3. Verbruik van materialen;
4. Circulaire bedrijfsvoering.

Rond de aanvraag voor de BIS-subsidies 2025-2028 is in 2024, in lijn met de eerdere onderzoeken van de

1. INTRODUCTIE

Boekmanstichting, aan aanvragers gevraagd waar zij staan op het gebied van verduurzaming en welke behoeften deze organisaties hebben rondom dit thema. Dezelfde vragen zijn ook voorgelegd aan aanvragers bij de zes rijkscultuurfondsen, musea binnen de Erfgoedwet en culturele instellingen die via gemeenten worden gesubsidieerd. Deze brede uitvraag heeft geleid tot een respons van 680 culturele organisaties.

De resultaten van deze enquête zijn in eerste instantie door Significant APE geanalyseerd en in algemene zin gerapporteerd in de publicatie [*Duurzaamheid in de culturele sector: wat is de stand in 2024?*](#) (Barneveld et al. 2024). Uit dit rapport blijkt wederom dat de bereidheid bij veel culturele instellingen om te verduurzamen groot is, maar dat de mate waarin deze ambities worden omgezet naar structurele stappen zeer uiteenloopt.

De Boekmanstichting kreeg in 2025 toegang tot de verzamelde dataset. Wij zagen kansen om - in aanvulling op de rapportage van Significant APE - op een aantal deelsectoren een verdere verdiepingsslag te maken. Hebben musea, presentatie-instellingen, podia en festivals dezelfde ondersteuningsvraag, of lopen hun uitdagingen uiteen? Inzicht in wat verschillende deelsectoren doen op het gebied van verduurzaming kan helpen in de ontwikkeling en implementatie van initiatieven; het onderling

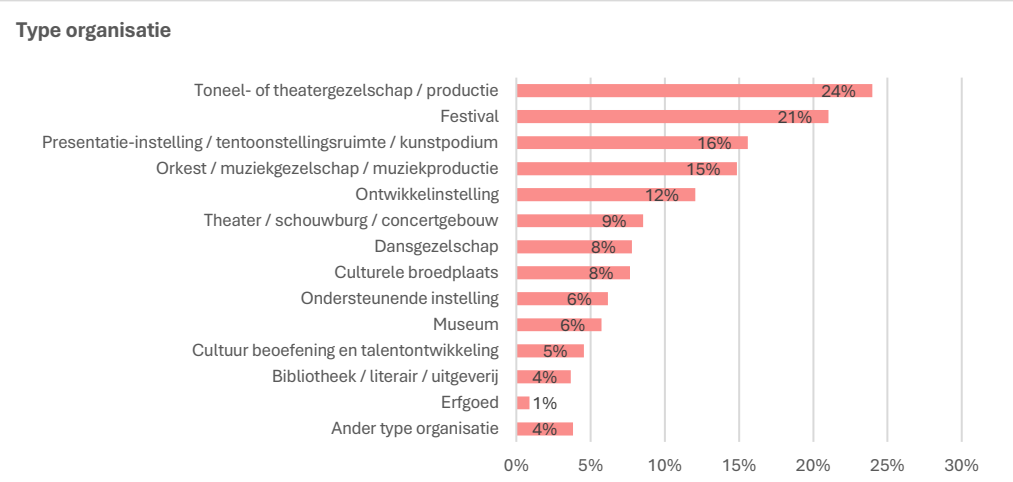
vergelijken van instellingen die enigszins op elkaar lijken; en stimuleren van kennisdeling en samenwerking.

Om deze redenen hebben wij in dit artikel een verdiepende analyse uitgevoerd op de verkregen data, waarin we uitsplitsingen hebben gemaakt naar vier verschillende deelsectoren. Om deze cijfers van een context te voorzien, vullen we deze data aan met eerdere onderzoeken naar verduurzaming, de [*Cultuurmonitor*](#) en interviews met sleutelfiguren uit het veld op het gebied van duurzaamheid. Doel van dit onderzoek is om scherper in beeld te brengen hoe de verduurzaming per deelsector verschilt, welke maatregelen al gangbaar zijn en waar organisaties nog behoefte aan hebben. Hierbij is het belangrijk dat we ook kijken naar organisatiekenmerken, zoals omvang en huisvesting.

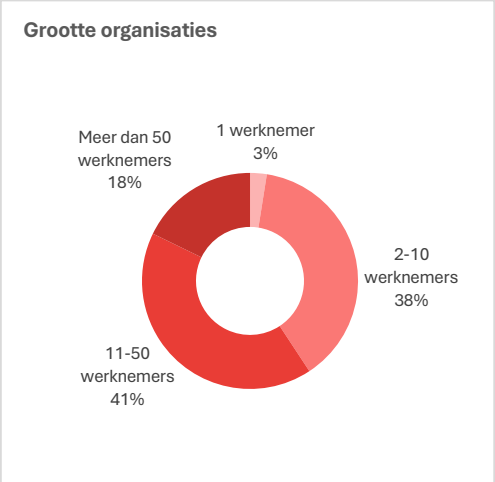
In dit artikel richten we ons specifiek op vier deelsectoren: musea, presentatie-instellingen, podia en festivals. De centrale vraag is hoe de inzet van de rijksoverheid aansluit op de praktijk en ondersteuningsbehoeften van deze deelsectoren. Door dit in kaart te brengen ontstaat een beter beeld van wat er nodig is om beleid meer richting te geven en instrumenten doelgerichter in te zetten.

2. METHODEN: OVERZICHT FIGUREN ALGEMENE STEEKPROEF

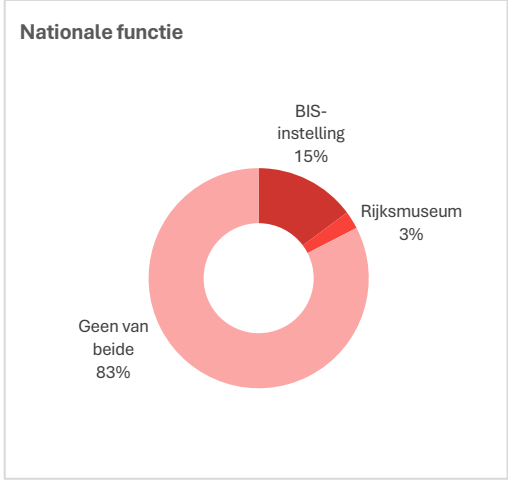
Figuur 1: Typen organisaties in steekproef (n=680)

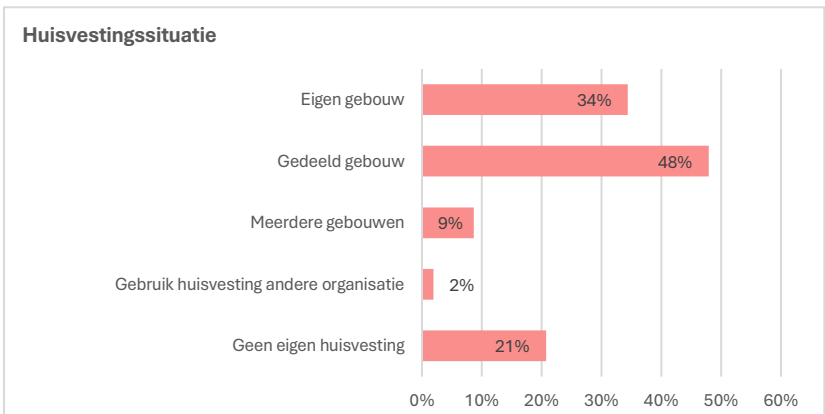
Figuur 2: Grootte organisaties in steekproef (n=680)

Figuur 3: Nationale functie in steekproef (n=680)

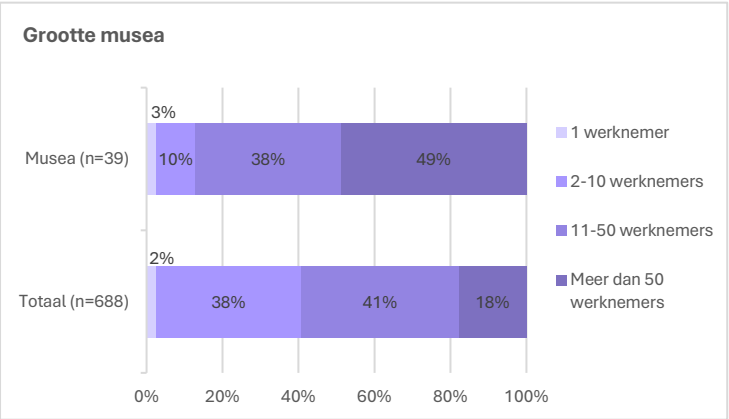

Figuur 4: Huisvesting organisaties in steekproef (n=680)

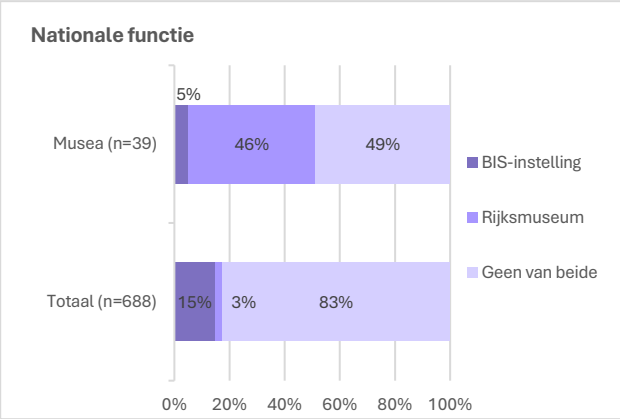

2. METHODEN: OVERZICHT FIGUREN MUSEA EN PRESENTATIE-INSTELLINGEN STEEKPROEF

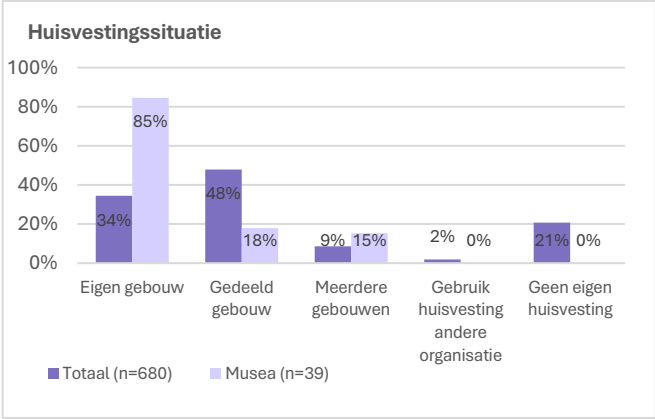
Figuur 5: Grootte musea steekproef (n=39)

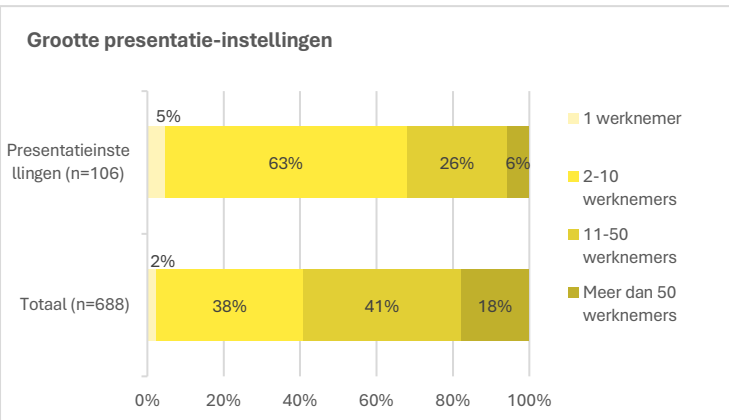
Figuur 6: Nationale functie musea (n=39)

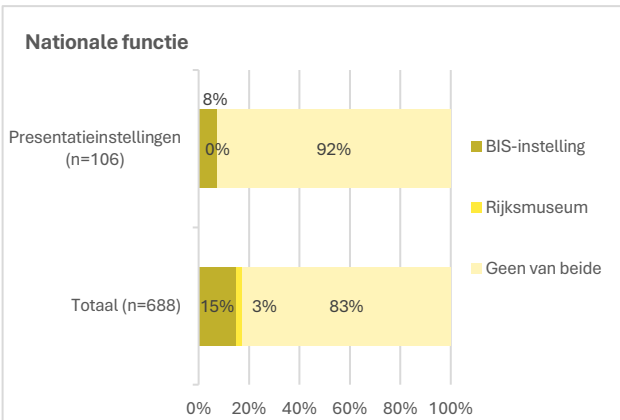
Figuur 7: Huisvesting musea (n=39)

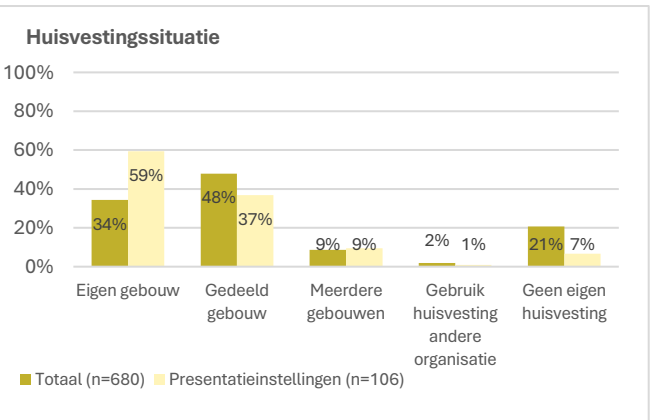
Figuur 8: Grootte presentatie-instellingen in steekproef (n=106)

Figuur 9: Nationale functie presentatie-instellingen (n=106)

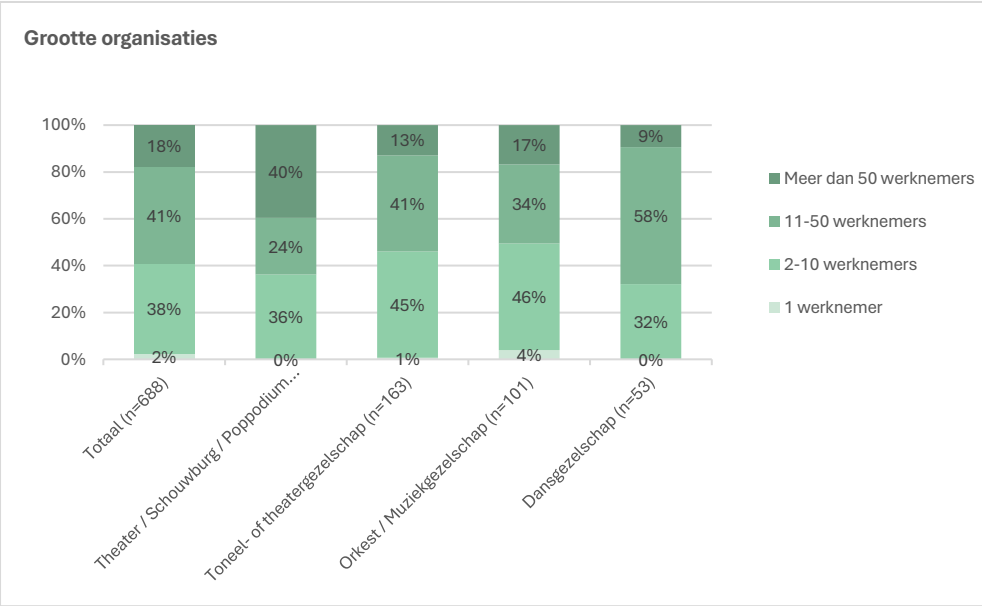

Figuur 10: Huisvesting presentatie-instellingen (n=106)

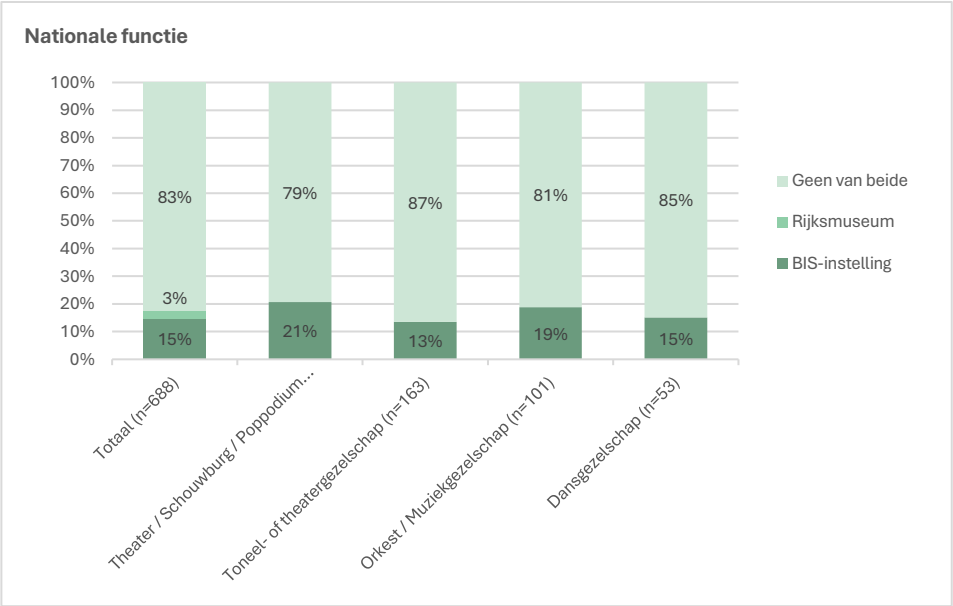

2. METHODEN: OVERZICHT FIGUREN PODIA STEEKPROEF

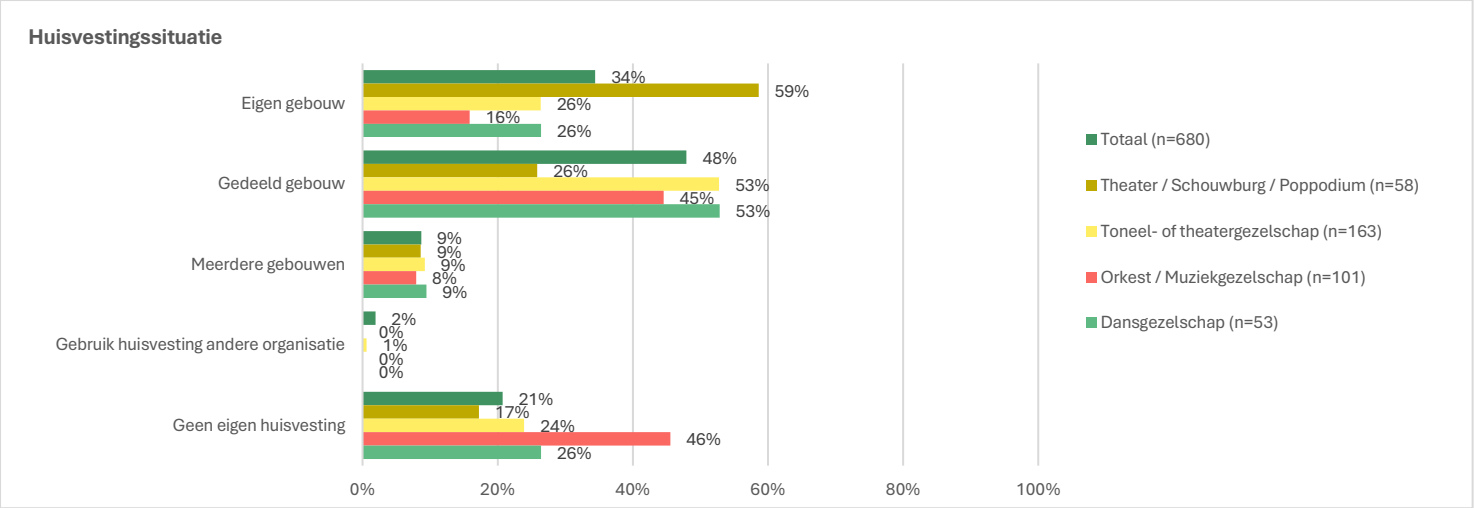
Figuur 11: Grootte podia (n=375)

Figuur 12: Nationale taak podia (n=375)

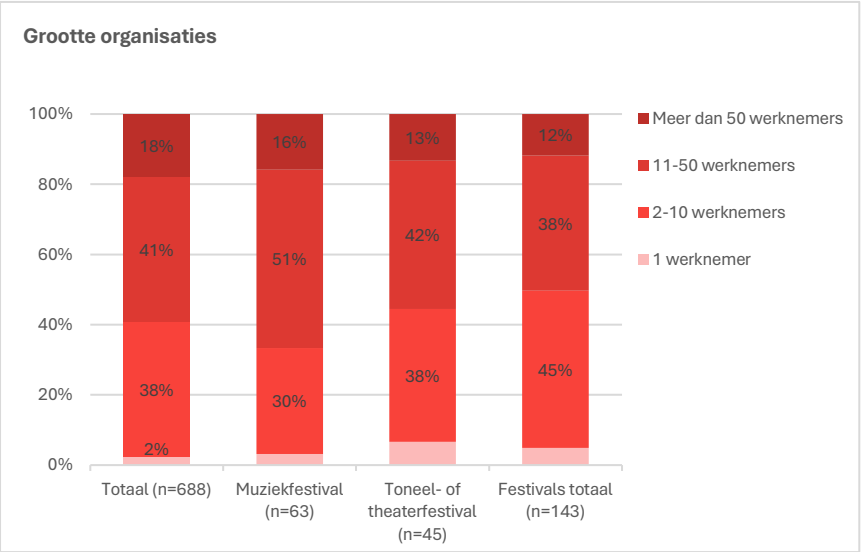

Figuur 13: Huisvesting podia (n=375)

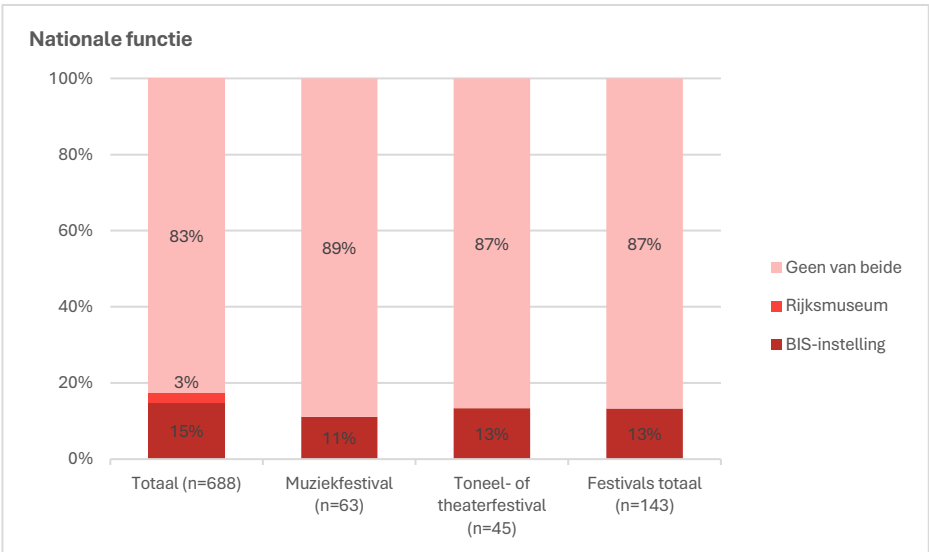

2. METHODEN: OVERZICHT FIGUREN FESTIVALS STEEKPROEF

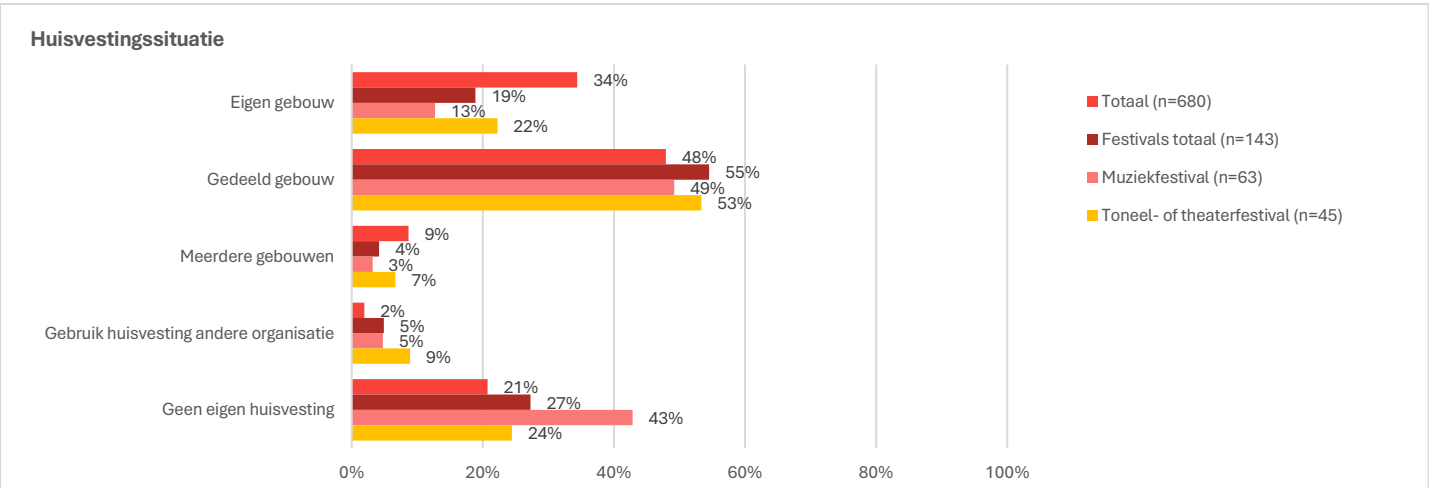
Figuur 14: Grote festivals (n=143)

Figuur 15: Nationale functie festivals (n=143)

Figuur 16: Huisvesting festivals (n=143)

2. METHODEN

2.1 - Dataset

Dit onderzoek bouwt voort op de dataset die eerder door APE Significant is gebruikt, bestaande uit gegevens van ruim zeshonderd culturele instellingen en aanvragers bij de BIS, rijkscultuurfondsen en gemeenten. De vragenlijst is uitgezet onder aanvragers van de BIS-subsidie 2025-2038; culturele organisaties die bij de zes rijkscultuurfondsen een aanvraag hebben ingediend; organisaties die vanuit gemeenten gesubsidieerd worden; en musea die vanuit de Erfgoedwet subsidie ontvangen. De vragenlijst kon ingevuld worden tot augustus 2024.

Het onderzoek kent enkele belangrijke beperkingen. Allereerst geeft de respons vooral inzicht in het gesubsidieerde deel van de culturele sector. Organisaties die buiten de publieke financiering opereren zijn niet zichtbaar. Daarnaast zijn bepaalde sectoren en met name middelgrote instellingen in de data relatief sterk vertegenwoordigd, wat de balans binnen de totale culturele breedte kan vertekenen. Ook de manier waarop de vragenlijst is uitgezet, brengt beperkingen met zich mee. BIS-aanvragers waren verplicht de vragenlijst in te vullen, waardoor zij goed en mogelijk bovenmatig vertegenwoordigd

zijn. Ook is het niet duidelijk welke gemeenten de vragenlijst hebben verspreid en in hoeverre dit een representatief beeld oplevert; hetzelfde geldt voor de rijkscultuurfondsen, waar verschillen in uitzetmethoden eveneens tot scheefheid kunnen leiden. Tot slot is er een overrepresentatie van erfgoedinstellingen en erfgoedmusea aanwezig in de dataset die onder de Erfgoedwet subsidie ontvangen.

De steekproef ($n=680^2$) laat zien dat vooral toneel- en theatergezelschappen, festivals, presentatie-instellingen en orkesten/muziekproducties sterk vertegenwoordigd zijn (zie Figuur 1). Qua omvang bestaat de meerderheid van alle organisaties uit middelgrote organisaties met 11–50 medewerkers (41%) of 2–10 medewerkers (38%) (zie Figuur 2). Ongeveer 15% behoort tot de BIS, slechts 3% tot rijksmusea, terwijl het merendeel (83%) daarbuiten valt (zie Figuur 3). Daarnaast blijkt dat 48% van de instellingen een gebouw deelt, 34% een eigen gebouw heeft en 21% geen eigen huisvesting heeft (Figuur 4).

De verschillende typen organisaties zijn naar deelsectoren ingedeeld (zie Tabel 1 in de bijlage). Zo zijn bijvoorbeeld alle festivals bij elkaar in één overkoepelende categorie gezet, en zijn bibliotheken, literair-educatieve organisaties en uitgeverijen

samengebracht onder de overkoepelende deelsector Letteren. De [Cultuurmonitor](#) en de indeling van domeinen die hierbinnen gehanteerd wordt, zijn hierbij als leidraad gebruikt. Het indelen van organisaties naar deelsectoren heeft als doel te kunnen analyseren of verschillende deelsectoren vergelijkbare ondersteuningsvragen hebben, of juist met verschillende uitdagingen te maken krijgen, en dus niet om harde uitspraken te doen over deze instellingen of deelsectoren.

Belangrijk om te vermelden is de overlap tussen de deelsectoren. Dit komt onder andere doordat bij de originele uitvraag organisaties meerdere categorieën konden aanvinken waartoe hun organisatie volgens hen behoort, bijvoorbeeld een organisatie die zich zowel als museum als presentatie-instelling en als podium profileert. Hierdoor was een ongemengde indeling van deelsectoren niet mogelijk. Dit weerspiegelt zich ook in de optelling van organisaties in Tabel 1 ($n>680$).

De keuze in dit artikel voor vier deelsectoren, musea, presentatie-instellingen, podia en festivals, is gemaakt op basis van voldoende omvang ($n>30$). Dit levert globale inzichten op in mogelijke verschillen per deelsector, maar de resultaten zijn niet geschikt voor harde conclusies.

² In de dataset die wij vanuit OCW kregen, waren er 680 organisaties die in de enquête aangaven binnen een bepaalde deelsector te vallen. De

organisaties die dit veld of meerdere leeggelaten hebben, hebben wij niet meegenomen in de analyse, wat het verschil in aantal deelnemende organisaties zoals aangegeven in het APE rapport verklaart.

2. METHODEN

2.2 - Steekproef deelsectoren

2.2.1 - Musea

Aan dit onderzoek hebben 39 musea deelgenomen, wat neerkomt op ongeveer 6% van de totale steekproef van 680 organisaties. Qua omvang zijn deelnemende musea relatief groot: 49% heeft meer dan 50 medewerkers, 38% tussen de 11 en 50 en 10% tussen de 2 en 10 medewerkers (zie Figuur 5). Volgens de [Museumvereniging](#) zijn er in 2024 473 Nederlandse musea aangesloten bij de museumvereniging, waarvan 44% van de musea tot de kleine musea behoort, 13% tot de middelkleine musea, 26% tot de middelgrote musea en 17% tot de grote musea³. De resultaten geven daarmee in de eerste plaats inzicht in de situatie en ontwikkelingen bij middelgrote en grote musea, en maken globale patronen zichtbaar binnen deze groep. Ze zijn minder geschikt om uitspraken te doen over kleine musea en over de museumpopulatie als geheel. Verder behoort 46% van de musea in de steekproef tot de rijksmusea, 5% tot de BIS en 49% tot geen van beide categorieën (zie Figuur 6). Ook dit wijkt af van landelijke cijfers; volgens [CBS](#) waren er in 2023⁴ 628 musea in Nederland, waarvan 40 musea tot de BIS –

rijksmusea behoorden; 16 tot de BIS – Regionale musea; 123 niet geregistreerd waren; en 449 overig geregistreerd waren. Tot slot beschikt 85% van de musea in de steekproef over een eigen gebouw, 18% bevindt zich in een gedeeld gebouw en 15% heeft meerdere locaties (zie Figuur 7). Er is echter geen publiek beschikbare, recente dataset die aangeeft welk aandeel van musea in Nederland in een eigen gebouw zit, of in een gedeeld gebouw, of meerdere locaties heeft.

2.2.2 – Presentatie-instellingen

In de steekproef zaten 106 presentatie-instellingen. De presentatie-instellingen in de steekproef zijn overwegend klein van omvang. Het grootste deel heeft tussen de 2 en 10 werknemers (63%), gevolgd door 11–50 werknemers (26%). Een klein deel bestaat uit grote organisaties met meer dan 50 werknemers (6%), en een nog kleiner deel uit organisaties met één werknemer (5%, zie Figuur 8). Qua nationale functie behoort slechts 8% tot de BIS; geen van de presentatie-instellingen is een rijksmuseum (zie Figuur 9). Het overgrote merendeel (92%) valt buiten deze categorieën. Op het gebied van huisvesting hebben presentatie-instellingen

relatief vaak een eigen gebouw (59%). Daarnaast huist 37% in een gedeeld gebouw, 9% beschikt over meerdere gebouwen, 1% maakt gebruik van huisvesting van een andere organisatie, en 7% heeft geen eigen huisvesting (zie Figuur 10).

Landelijke cijfers over presentatie-instellingen blijken nauwelijks beschikbaar: in de nationale statistieken (CBS, OCW) bestaat geen categorie die overeenkomt met presentatie-instellingen, en er zijn geen gegevens over hun huisvesting, BIS-status of exacte organisatieomvang, waardoor directe vergelijking tussen de steekproef en de populatie is niet mogelijk is.

Het rapport [Collectieve selfie #5](#) (Vinken et al. 2025) vermeldt dat presentatie-instellingen (gedefinieerd als instellingen zonder eigen collectie en ook wel bekend als ‘kunstpodia’) minder goed in beeld zijn in onderzoek. De [Zaak Nu](#), belangenvereniging voor instellingen voor hedendaagse beeldende kunst waaronder presentatie-instellingen, heeft in 2025 97 instellingen als lid, waaronder ook postacademische en ontwikkelingsinstellingen (Vinken et al. 2025). Juist omdat presentatie-instellingen in eerder

³ De Museumvereniging bepaalt de grootte van een museum op basis van jaarlijkse omzet en niet op aantal werknemers zoals is bepaald in het APE onderzoek.

⁴ 2023 is het laatste jaar waarover data over musea bekend is.

2. METHODEN

onderzoek onderbelicht zijn gebleven, worden zij in deze analyse als aparte categorie onderscheiden (evenals de voldoende omvang van deze groep). Dit maakt het mogelijk hun specifieke positie en kenmerken beter in beeld te brengen.

Volgens het CBS⁵ bestaat de meerderheid van kunstinstellingen, waaronder presentatie-instellingen geschaard kunnen worden, uit mkb-organisaties (midden- en kleinbedrijf), wat redelijk aansluit bij de omvang van de presentatie-instellingen in de steekproef.

2.2.3 - Podia

In de steekproef zijn de volgende categorieën samengevoegd: Toneel- of theatergezelschappen (24% van de gehele steekproef), Orkesten/Muziekgezelschappen (15%), Theater/Schouwburg/Poppodium (9%) en Dansgezelschappen (8%). Samen vormen zij de overkoepelende categorie Podia, goed voor bijna 55% van de totale steekproef.

In de steekproef zijn binnen Theater/Schouwburg/Poppodia 40% van de

organisaties relatief groot (meer dan 50 werknemers). Toneel- of theatergezelschappen overwegend klein tot middelgroot: 45% heeft 2-10 werknemers en 41% 11-50 werknemers. Orkesten/Muziekgezelschappen vertonen een vergelijkbare verdeling met 46% klein en 34% middelgroot, en Dansgezelschappen zijn relatief klein tot middelgroot met 32% klein en 58% middelgroot (zie Figuur 11).

Het aandeel BIS-instellingen ligt iets hoger bij Theater/Schouwburg/Poppodium (21%) en Orkesten/Muziekgezelschappen (19%), terwijl Toneel- of theatergezelschappen en Dansgezelschappen vooral tot de categorie 'geen van beide' behoren (respectievelijk 87% en 85%, zie Figuur 12). Verder hebben Theater/Schouwburg/Poppodia relatief vaak een eigen gebouw (59%), terwijl Toneel- of theatergezelschappen en Dansgezelschappen vooral een gedeeld gebouw gebruiken (allebei 53% en 53%). Orkesten/Muziekgezelschappen hebben vaker geen eigen huisvesting (46%, zie Figuur 13).

Volgens CBS waren er in 2023 338 bedrijven of organisaties binnen de professionele podiumkunsten; 584 theaterzalen en 113 stadions en

evenementenhallen. CBS maakt in hun cijfers geen onderscheid naar type gezelschap of medewerkersomvang (CBS 2025). Ook uit het onderzoek gepresenteerd op de pagina [Podiumkunsten](#) van de Cultuurmonitor blijkt dat de sector sterk gedifferentieerd is, met een groot aandeel kleine en middelgrote organisaties. Verder bieden deze bronnen geen specifieke uitsplitsingen naar personeelsgrootte of huisvesting van gezelschappen. De [VSCD-jaarcijfers over 2024](#) (Siebe Weide Advies 2025) gaan vooral over podia en tonen een verdeling van 38% kleine, 41% middelkleine en 11% middelgrote en grote podia maar deze cijfers zijn niet rechtstreeks te koppelen aan gezelschappen zoals toneel-, dans- of muziekgezelschappen.⁷ Hoewel de landelijke bronnen daarmee geen directe vergelijking mogelijk maken op kernvariabelen uit deze steekproef (zoals medewerkersomvang, huisvesting of aandeel BIS-instellingen) sluiten de gevonden steekproefpatronen (overwegend kleine tot middelgrote organisaties) wel aan bij het algemene beeld van de landelijke podiumkunstensector.

⁵ [Feiten en cijfers over de cultuur, sport en recreatie](#), CBS 2020.

⁶ [Meer bedrijven in culturele en creatieve sector in 2021](#), CBS 2021.

⁷ VSCD bepaalt de grootte van een podium op basis van het aantal bezoeken in een jaar en niet op aantal werknemers zoals is bepaald in het APE onderzoek.

2. METHODEN

2.2.4 – Festivals

In de steekproef zitten 143 festivals, 21% van de totale steekproef van 680 culturele organisaties. Voor deze deelsector zijn muziekfestivals (n = 63), toneel- of theaterfestivals (n = 45), kunstfestivals (n = 28), filmfestivals (n = 11), literaire festivals (n = 10) en ontwerpfestivals (n = 9) in één grote categorie bijeengevoegd. In de analyse wordt ingezoomd op muziekfestivals en toneel- of theaterfestivals, omdat deze categorieën voldoende omvang hebben (n > 30).

De meeste festivals in de steekproef zijn klein tot middelgroot: bij muziekfestivals heeft 51% 11–50 werknemers, 30% 2–10 en 16% meer dan 50. Toneel- of theaterfestivals vertonen een vergelijkbare verdeling (zie Figuur 14). In totaal heeft 45% van de festivals 2–10 werknemers, 38% 11–50 en 12% meer dan 50. Het overgrote deel van de festivals heeft geen erkende nationale functie: 89% van de muziekfestivals en 87% van de toneel- of theaterfestivals, waarbij slechts een klein percentage deel uitmaakt van de BIS; geen enkele heeft de status van rijksmuseum (zie Figuur 15).

Wat huisvesting betreft, beschikt slechts een klein deel over een eigen gebouw: 19% van alle festivals, waarbij toneel- of theaterfestivals iets vaker een eigen locatie hebben (22%) dan muziekfestivals (13%, zie Figuur 16). Het merendeel maakt gebruik van een

gedeeld gebouw: 55% van alle festivals, met 49% van de muziekfestivals en 53% van de toneel- of theaterfestivals, wat wijst op de gezamenlijke infrastructuur en samenwerking binnen de sector.

[De jaarcijfers over 2024](#) van de VNPF melden dat in dat jaar 41 van de 47 bij de VNPF aangesloten popfestivals een festivaleditie organiseerden (Dee et al. 2025). Naast het presenteren van muziek boden deze festivals ook andere cultuurvormen aan, waaronder theater, dans, comedy en audiovisuele kunst. 66% van deze festivals vond plaats op een buitenlocatie, 15% op een binnen locatie, en 20% op een combinatie hiervan. Verder toont het rapport dat de sector in totaal duizenden mensen werk biedt en dat het aantal betaalde/ingehuurde medewerkers recent is toegenomen.

2.3 - Interviews

Om de kwantitatieve resultaten verder te verdiepen en te toetsen aan de praktijk, zijn in de laatste fase van het onderzoek aanvullende interviews afgenomen met professionals die binnen hun organisaties een voortrekkersrol vervullen op het gebied van duurzaamheid. Er is gesproken met Ilse Hoenderdos, duurzaamheidscoördinator bij het Scheepvaartmuseum; Aylin Beijersbergen, adviseur strategie en beleid bij de Museumvereniging; Rianne de Boer, beleidsmedewerker duurzaamheid bij de

Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK) en de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD); en Rob van Wegen, duurzaamheidscoördinator bij Eurosonic Noorderslag (ESNS). Deze personen zijn geselecteerd omdat zij als kwartiermakers binnen hun respectievelijke deelsectoren (musea, podia en festivals) goed zicht hebben op zowel de dagelijkse praktijk als de sectorbrede ontwikkelingen rond verduurzaming. Zij konden daarmee helpen om de uitkomsten van het onderzoek te duiden en te spiegelen aan de realiteit binnen instellingen. Voor presentatie-instellingen is in dit onderzoek geen aanvullend interviewtraject uitgevoerd, omdat deze deelsector pas in een later stadium aan de onderzoeksopzet is toegevoegd. De uitkomsten voor presentatie-instellingen steunen daarom op de enquêtegegevens; vervolgonderzoek kan deze basis verdiepen met kwalitatieve inzichten vanuit de praktijk.

De gesprekken vonden plaats nadat de eerste analyse van de kwantitatieve data was afgerond. De geïnterviewden kregen vooraf de resultaten toegestuurd en de interviews waren open van opzet, waarbij de respondenten vrij konden reageren op de thema's die uit de data naar voren kwamen en op hun eigen ervaringen met verduurzamingsprocessen. Hierdoor ontstond ruimte voor nuance, duiding, context en sectorgerichte voorbeelden die in de

2. METHODEN

cijfers zelf niet zichtbaar waren. De interviews duurden ongeveer 60 tot 90 minuten.

De interviews leverden verschillende inzichten op. Zo geven kwartiermakers bij musea, podia en festivals aan dat het brede palet aan instrumenten en initiatieven waardevol is, maar in de praktijk vaak versnipperd voelt. Instellingen die al verder gevorderd zijn in hun verduurzaming zoeken vooral naar verdieping en strategische ondersteuning, terwijl organisaties in een eerdere fase behoefte hebben aan overzicht, eenvoud en praktische vertaalslagen. Daarnaast onderstrepen de gesprekken dat veel instellingen wel willen meten, maar worstelen met tijd, kennis en de keuze voor een passend meetinstrument; precies de drempels die ook in de kwantitatieve analyse zichtbaar zijn. Ook bevestigen de interviews dat de huidige beleidsroute richting verduurzaming als positief wordt ervaren, maar dat heldere communicatie, consistente verwachtingen en toegankelijke ondersteuning cruciaal zijn om tempo te houden. Sectorbrede kennisdeling is noodzakelijk om herhaling van werk te voorkomen en om te zorgen dat duurzame expertise niet wegvalt bij personeelsswisselingen, aldus de geïnterviewden. Daarmee sluiten de inzichten uit de gesprekken nauw aan bij het beeld dat uit het totale onderzoek naar voren komt: de cultuursector beweegt richting verduurzaming, maar heeft baat bij richting, samenhang en continuïteit.

2.4 – Literatuuronderzoek

Dit onderzoek sluit aan op bestaande kennis over duurzaamheid in de culturele sector. Het is daarom van belang om de resultaten van eerdere onderzoeken nader te bekijken en te analyseren hoe resultaten elkaar aanvullen en ondersteunen. Hierbij keken we niet alleen naar eigen studies, maar ook naar relevant onderzoek van andere instellingen en sectorbrede initiatieven.

Uit diverse publicaties van de Boekmanstichting blijkt dat duurzaamheid in de culturele sector zowel kwantitatief als kwalitatief steeds meer aandacht krijgt. Zo bieden de onderzoeken van *Duurzaamheid in de culturele sector* (Schrijen 2019) en de daaropvolgende edities (Schrijen et al. 2022; 2023) een overzicht van trends, uitdagingen en actuele initiatieven binnen verschillende subsectoren. Deze studies benadrukken onder andere de noodzaak van structurele integratie van duurzaamheid in organisatorische strategieën en beleidsvorming.

Het onderzoek *Public perceptions of Dutch cultural institutions* (Holm et al. 2024) richt zich specifiek op de percepties van het publiek over de waarden en verantwoordelijkheden van culturele instellingen, met een focus op duurzaamheid. Hieruit blijkt dat maatschappelijke verwachtingen rondom duurzaam gedrag van instellingen toenemen, wat relevant is

voor de implementatie en communicatie van duurzaamheidsbeleid.

Daarnaast bieden internationale perspectieven waardevolle inzichten. Het rapport *Towards sustainable arts: European best practices and policies* (Knol et al. 2022) laat zien hoe Europese culturele instellingen innovatieve strategieën toepassen om duurzaamheidsdoelen te realiseren, wat aanknopingspunten biedt binnen de Nederlandse context.

De themapagina *Duurzaamheid* van de Cultuurmonitor biedt een overzicht van wat er speelt in de culturele sector, inclusief cijfers over energiegebruik, materialen, circulaire initiatieven en beleidstrends. Deze informatie is aanvullend op eerder onderzoek en vormt een solide basis voor het analyseren van ontwikkelingen en het situeren van dit rapport binnen een breder perspectief.

Subsector-specifieke literatuur biedt verdere verdieping. Binnen musea zijn bijvoorbeeld *De duurzame wegwijzer* (2025) en het adviesrapport *Duurzaamheid & musea* (Hamelynck 2024) van de Museumvereniging relevant voor het begrijpen van praktische implementaties van duurzaamheidsbeleid. Voor podia en festivals zijn de richtlijnen en initiatieven van de *VNPF* (2025a) een

2. METHODEN

belangrijke bron voor actuele praktijkinformatie en sectorstandaarden.

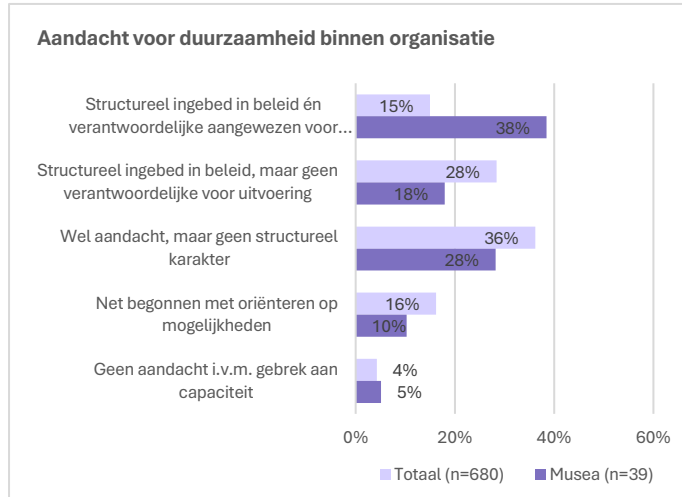
Tot slot wordt het beleidsperspectief belicht in documenten zoals de [Routekaart Duurzame Cultuursector](#) (Kunsten '92 et al. 2025), waarin strategische doelstellingen en concrete acties voor de gehele culturele sector worden geschetst. Samen bieden deze bronnen zowel een kwantitatief als kwalitatief kader voor het analyseren van duurzaamheid binnen culturele instellingen en vormen ze de basis voor de methodologische keuzes in dit onderzoek.⁸

De opbouw van de analyse in het volgende hoofdstuk is gebaseerd op vijf vragen uit het APE-onderzoek: structurele inbedding, plan van aanpak, CO₂-meting, maatregelen, instrumenten en behoeftigheden. Deze vragen bieden een gestructureerd kader om inzicht te krijgen in de stand van zaken en de behoeften van culturele instellingen. De resultaten worden voor deze analyse uitgesplitst naar de verschillende deelsectoren.

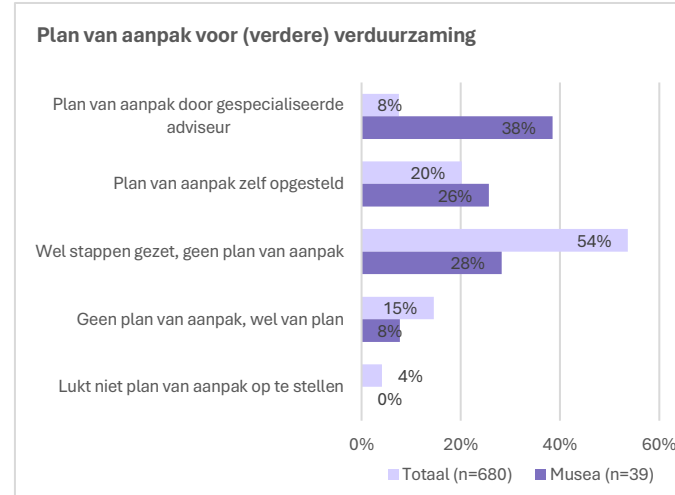
⁸ Alle bronnen met betrekking tot duurzaamheid in de culturele sector zijn ook te vinden in de [Kennisbank](#) van de Boekmanstichting.

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN MUSEA RESULTATEN

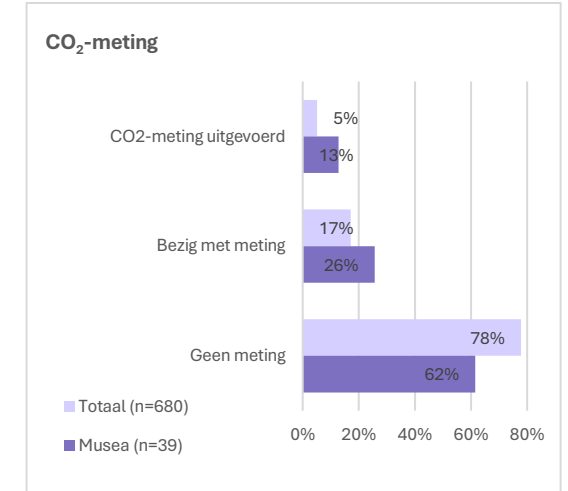
Figuur 17: Structurele inbedding in musea (n=39)

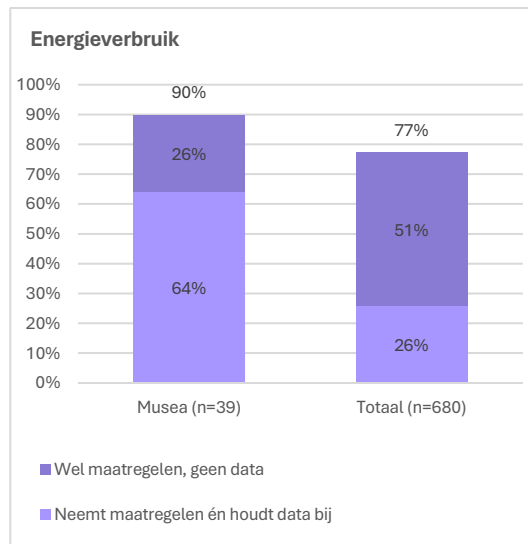
Figuur 18: Plan van aanpak musea (n=39)

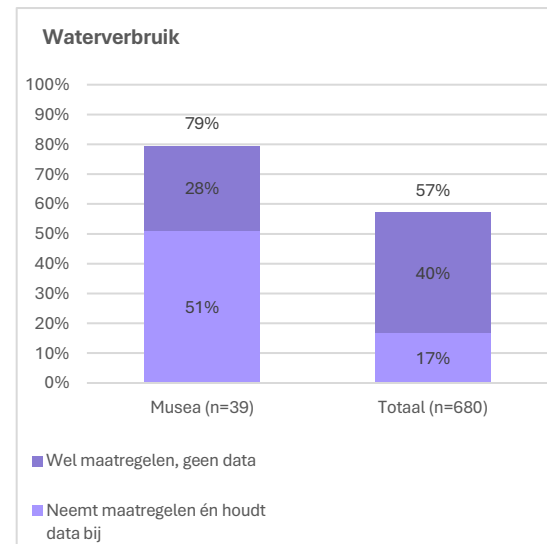
Figuur 19: CO₂-meting musea (n=39)

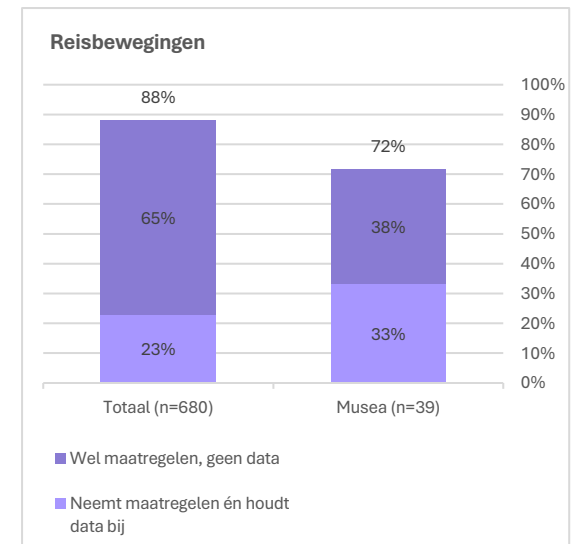
Figuur 20: Energieverbruik musea (n=39)

Figuur 21: Waterverbruik musea (n=39)

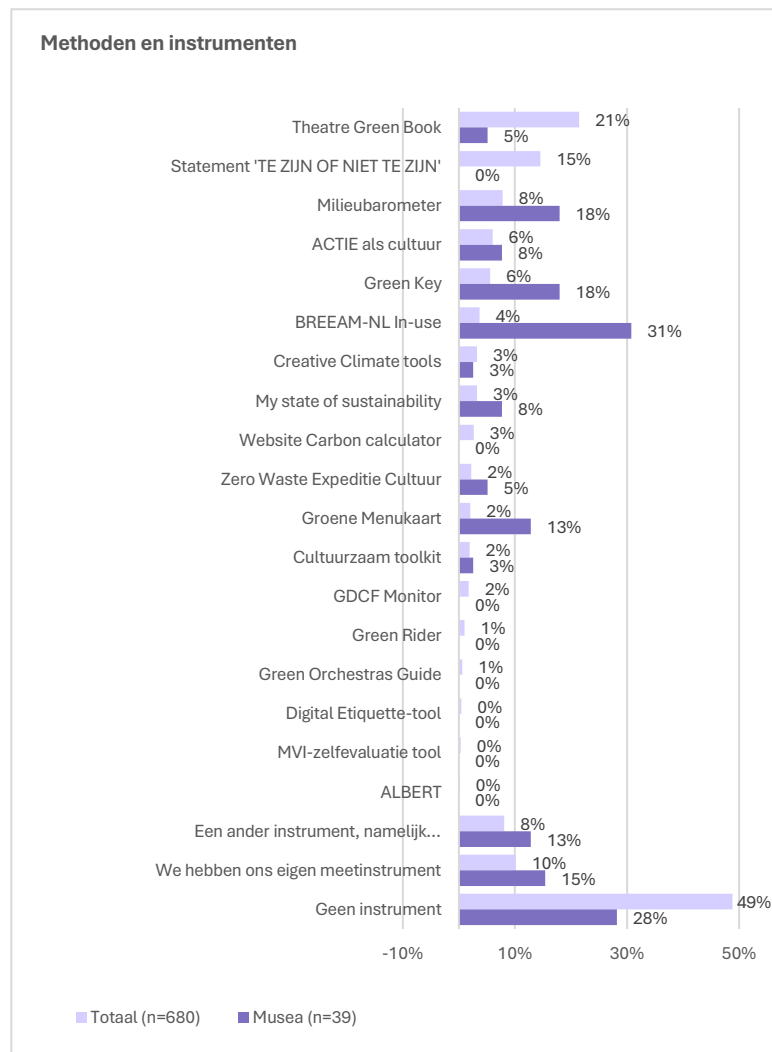

Figuur 22: Reisbewegingen musea (n=39)

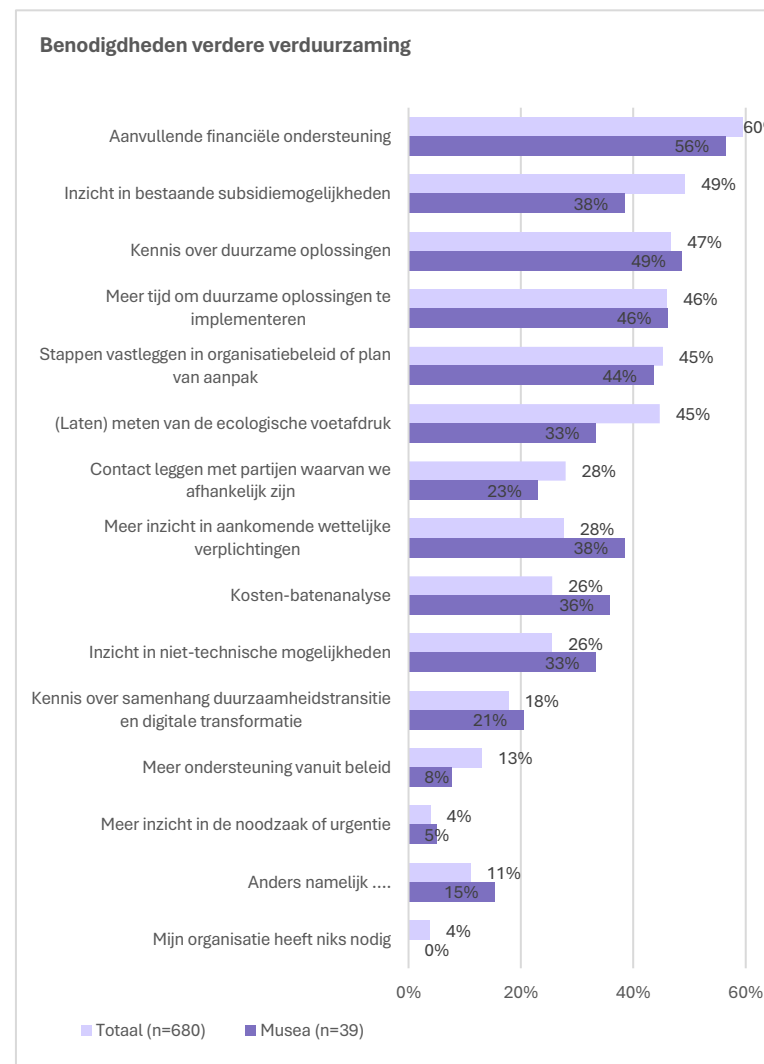

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN MUSEA RESULTATEN

Figuur 23: Instrumenten musea (n=39)

Figuur 24: Behoeften musea (n=39)

3. ANALYSE

3.1 - Musea

Structurele inbedding⁹

Bijna twee op de vijf musea (38%) heeft een specifieke medewerker verantwoordelijk gemaakt voor duurzaamheidsbeleid, tegenover 15% gemiddeld in de sector (zie Figuur 17). Deze relatieve voorsprong kan worden verklaard door het type instellingen in de steekproef, waaronder meerdere BIS- en rijksmusea, evenals de grotere organisatiegrootte van de instellingen. Tegelijkertijd geven enkele musea aan géén capaciteit te hebben om duurzaamheid structureel in te bedden. Aylin Beijersbergen (Museumvereniging) benadrukt dat grotere instellingen vaker de middelen hebben om capaciteit vrij te maken voor duurzame taken. Dit komt overeen met patronen uit het onderzoek [*Duurzaamheid in de cultuursector Editie 2022/2023*](#) (Schrijen et al. 2023), waaruit blijkt dat veel culturele instellingen kampen met een gebrek aan geld, tijd en kennis als belemmeringen voor verduurzaming. Deze knelpunten lijken volgens de auteurs samen te hangen met de grootte en middelen van de

organisatie. Ook het [adviesrapport](#) dat door de Museumvereniging (Hamelynck 2024) is opgesteld signaleert in de sector een algemeen tekort aan mensen en middelen om verduurzaming structureel in te bedden.

Plan van aanpak en CO₂-meting

Ruim 64% van de musea beschikt over een plan van aanpak voor (verdere) verduurzaming (sectorbreed: 28%, Figuur 18). Twee op de vijf musea (38%) schakelden hiervoor een specialist in. Het adviesrapport van de Museumvereniging (2024) benadrukt het belang van het aanstellen van een duurzaamheidscoördinator. Deze ontwikkeling sluit aan bij de richtlijnen in de [Duurzame Wegwijzer](#) (Museumvereniging 2025), waarin musea worden aangemoedigd om verduurzaming structureel te borgen binnen de organisatie. De *Wegwijzer* adviseert musea om het proces te starten met het creëren van inzicht, onder andere via een plan van aanpak en een nulmeting. Door gegevens over energiegebruik, materiaalstromen, mobiliteit en andere milieuthema's systematisch in kaart te brengen,

kunnen musea bepalen welke maatregelen het meest urgent en haalbaar zijn.

Ilse Hoenderdos, duurzaamheidscoördinator van het Scheepvaartmuseum, omschrijft dit als een overgang 'van laaghangend fruit naar specialistischer werk'. Veel musea zetten al stappen zonder formeel plan, maar zodra de eenvoudige maatregelen zijn uitgevoerd, vraagt verdere verduurzaming om meer kennis, data en professionele ondersteuning. Hoenderdos benadrukt dat het verzamelen van gegevens essentieel is om deze stap te zetten. De *Duurzame Wegwijzer* raadt musea aan eerst inzicht te krijgen in hun milieu-impact via een inventarisatie of nulmeting (energie, afval, mobiliteit etc.). Het adviesrapport *Duurzaamheid & musea* (Hamelynck 2024) signaleert dat het ontbreken van betrouwbare en toegankelijke data één van de grootste knelpunten is voor verduurzaming in de sector. Deze aanbevelingen liggen in lijn met wat Hoenderdos bedoelt wanneer zij stelt dat 'meten weten is'.

Musea lopen bovendien voor op andere culturele instellingen in het meten van hun CO₂-uitstoot (zie Figuur 19). Binnen het Scheepvaartmuseum liet een

⁹ De resultaten voor musea zijn gebaseerd op een relatief beperkte steekproef (n=39) van musea die in het kader van de BIS-procedure een

subsidieaanvraag hebben ingediend. Hierdoor zijn deze uitkomsten niet zonder meer generaliseerbaar naar de gehele museale sector. Zij bieden

echter wel inzicht in de ervaringen en ondersteuningsbehoeften van musea binnen deze specifieke groep aanvragers.

3. ANALYSE

externe adviseur in 2022 een CO₂-meting uitvoeren, die in de daaropvolgende jaren door Hoenderdos zelf is bijgewerkt, waardoor er nu gegevens beschikbaar zijn over een periode van drie jaar. Dit sluit aan bij de *Duurzame Wegwijzer*, die adviseert dat een nulmeting de basis vormt voor structurele monitoring en vervolgacties, zodat musea trends kunnen volgen, resultaten kunnen evalueren en hun maatregelen gericht kunnen aanscherpen.

Beijersbergen geeft aan dat het voor veel musea vaak moeilijk is om te starten met een meting, maar dat er instellingen zijn die verder in het proces zijn en hun kennis en ervaring beschikbaar kunnen stellen. Het adviesrapport *Duurzaamheid & musea* (Hamelynck 2024) benadrukt dat kennisdeling, samenwerking en het beschikbaar stellen van gezamenlijke instrumenten belangrijke mechanismen zijn om verduurzaming sectorbreed te ondersteunen en te versnellen.

Maatregelen

Wat betreft maatregelen valt op dat musea ten op zichten van het totaal vooral gebouwgebonden ingrepen en energiemangement relatief goed op orde hebben, zoals energie- en waterverbruik (zie Figuren 20 en 21). Ook het onderzoek van de Boekmanstichting (2022) toont dat onder culturele

instellingen relatief vaak gekozen wordt voor gebouwgebonden maatregelen (zoals energiezuinige verlichting, energiezuinige apparatuur, isolatie en verlaging van binnentemperatuur) wat suggereert dat dergelijke technische ingrepen een logische eerste stap vormen. Ook de *Duurzame Wegwijzer* adviseert musea expliciet om met een nulmeting te starten op energie-, gas- en waterverbruik en vervolgens in te zetten op maatregelen zoals isolatie, klimaatregeling en energie-efficiëntie. Tegelijkertijd blijft structurele dataverzameling voor de meeste instellingen achter: volgens het onderzoek van de Boekmanstichting (Schrijen et al. 2022) verzamelt slechts een minderheid systematisch gegevens over duurzaamheid, wat illustreert dat de overgang van intentie naar monitoring in veel gevallen nog niet is voltooid.

Een belangrijke route voor verduurzaming is het beïnvloeden van mobiliteit en reisgedrag (zie Figuur 22), bijvoorbeeld door toegangstickets te combineren met OV-kaarten. Hoenderdos noemt de pilot *Super Router*, waarbij entreetickets gekoppeld worden aan OV-tickets, als een interventie die drempels voor bezoekers verlaagt en duurzame keuzes vergemakkelijkt. Ook via communicatie en infrastructuur kunnen instellingen bezoekers en personeel stimuleren om met het openbaar vervoer of de fiets te komen.

Tegelijkertijd blijft het effect van dit soort maatregelen lastig precies meetbaar. Scope-3-emissies zijn sterk afhankelijk van het gedrag van bezoekers, personeel en kunstenaars, wat door Beijersbergen en Hoenderdos als een fundamentele uitdaging wordt benoemd. Het Scheepvaartmuseum ziet bijvoorbeeld dat een groot deel van de uitstoot uit bezoekersmobiliteit voortkomt. Praktische handreikingen die onder andere in de *Duurzame Wegwijzer* genoemd worden, zoals het systematisch verzamelen van gegevens over woon-werkverkeer, bezoekerspostcodes, vervoersmiddelen en vervoersafstanden van bruiklenen, kunnen instellingen helpen om hun mobiliteitsgerelateerde uitstoot beter in beeld te krijgen, ook al blijft volledige monitoring complex.

Daarnaast is binnen de museumsector een groeiende beweging richting duurzaam materiaalverbruik zichtbaar, zoals de inzet van gedeelde vitrines en materialen via [MuseumGoed](#). Het rapport *Towards sustainable arts* (Knol et al. 2022) benadrukt het belang van samenwerking en infrastructuuruitwisseling tussen culturele instellingen (bijvoorbeeld het delen van gebouwgebonden voorzieningen) als belangrijke route naar verduurzaming. Dit wijst op het potentieel voor gedeelde faciliteiten; in het Nederlandse museumlandschap kan dat vertaald worden in initiatieven als gedeelde vitrines of

3. ANALYSE

materiaaluitwisseling via platforms als *MuseumGoed*. Ook in de *Duurzame Wegwijzer* wordt circulair materiaalgebruik nadrukkelijk genoemd als een van de meest kansrijke en haalbare verduurzamingsstrategieën, met tips voor modulaire tentoonstellingsbouw, hergebruik van materialen, en het delen van vitrines/materialen tussen musea.

Instrumenten

Op het gebied van duurzaamheidsinstrumenten is een gemengd beeld zichtbaar (zie Figuur 23). Meest toegepast zijn BREEAM-NL In-Use (31%), Green Key (18%) en de Milieubarometer (18%). Daar staat tegenover dat 28% geen enkel instrument gebruikt.

Hoenderdos wijst erop dat BREEAM-NL In-Use is ontwikkeld als een doorlopend verbeterproces, maar dat het in de praktijk als complex wordt ervaren en lastig te implementeren. De Milieubarometer noemt zij toegankelijk en laagdrempelig. Tegelijkertijd ziet zij beperkingen in de huidige bruikbaarheid: de Milieubarometer biedt nog onvoldoende inhoudelijke diepgang en sluit niet altijd aan op de specifieke kennis en ontwikkelingen in de markt. Volgens Hoenderdos kan de tool wel waardevol zijn om inzicht te krijgen in relevante duurzaamheidsaspecten, maar vraagt dit om verdere doorontwikkeling en het toevoegen van actuele marktkennis. Deze observaties illustreren knelpunten die in eerdere sectorstudies

(Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022) zijn gesignaleerd, zoals het ontbreken van toegankelijke, praktische hulpmiddelen en eenduidige kaders om duurzaamheidsinstrumenten effectief in te zetten.

Behoeften

Musea geven relatief vaak aan behoefte te hebben aan aanvullende ondersteuning (zie Figuur 24):

- 56% vraagt om financiële steun
- 49% kennis over duurzame oplossingen
- 46% extra tijd voor implementatie
- 38% inzicht in wettelijke verplichtingen

Deze behoeften sluiten nauw aan bij aanbevelingen in *Cultuur Natuurlijk* (Raad voor Cultuur 2023) en de kabinetsreactie daarop, waarin nadruk ligt op het verbeteren van toegankelijkheid van bestaande regelingen en het bevorderen van kennisdeling. De *Duurzame Wegwijzer* ondersteunt dit: de *Wegwijzer* biedt musea concrete tools, stappenplannen en praktijkvoorbeelden waarmee zij hun capaciteit voor verduurzaming kunnen vergroten en bestaande knelpunten kunnen verlagen.

Conclusie

Musea zijn relatief ver in hun duurzaamheidsontwikkeling, maar deze voortgang is ongelijk verdeeld. Grotere instellingen fungeren als trekkers, terwijl kleinere en middelgrote musea vooral behoefte hebben aan middelen, praktische handvatten en toegankelijke kennis.

Samenwerking vormt een terugkerend element in zowel de resultaten als de literatuur. Werkgroepen, peer learning en toegankelijke benchmarks worden gezien als cruciale voorwaarden om duurzaamheid breed te verankeren. Praktijkvoorbeelden zoals *MuseumGoed*, waar materialen en vitrines worden gedeeld, tonen dat samenwerking ook daadwerkelijk leidt tot duurzamere tentoonstellingspraktijken. Tegelijkertijd blijven er kennishiaten bestaan, bijvoorbeeld rond materiaalkeuzes en verduurzaming van monumentale panden. Dit onderstreept dat structurele ondersteuning en toegankelijke kennisinstrumenten essentieel zijn om verdere stappen te kunnen zetten.

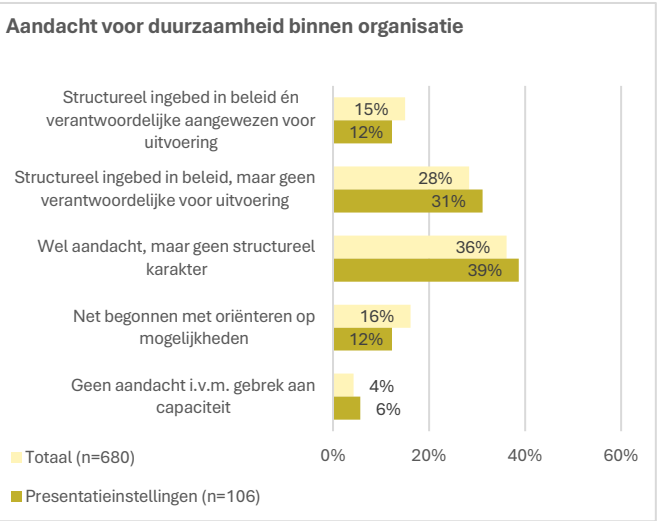
In samenhang laten de resultaten zien dat musea binnen de culturele sector relatief ver zijn in het verduurzamingsproces. Deze voorsprong is echter sterk afhankelijk van schaal, middelen en toegang tot kennis. De uitdagingen verschuiven steeds meer van technische maatregelen naar complexere opgaven

3. ANALYSE

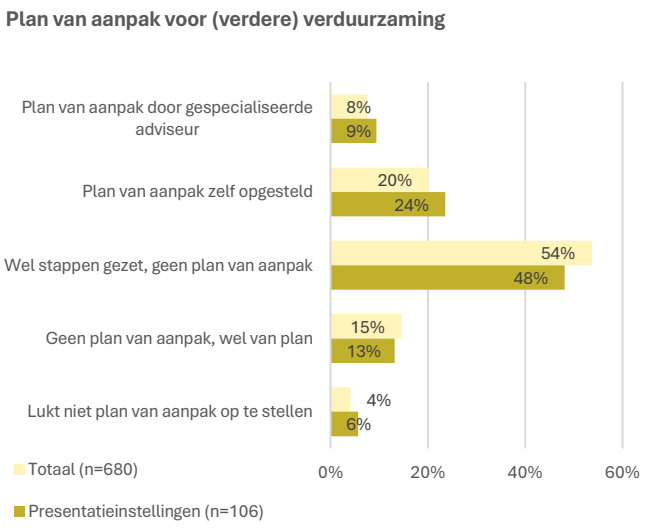
zoals gedragsverandering, strategische borging en materiaaltransities. Zowel de resultaten als de literatuur maken duidelijk dat verdere vooruitgang niet alleen vraagt om individuele inzet, maar ook om sectorbrede ondersteuning, praktische hulpmiddelen en structurele kennisdeling.

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN PRESENTATIE-INSTELLINGEN RESULTATEN

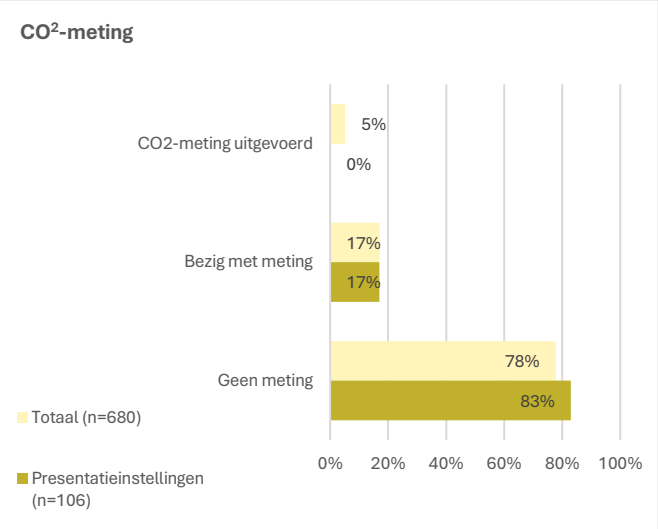
Figuur 25: Structurele inbedding presentatie-instellingen (n=106)

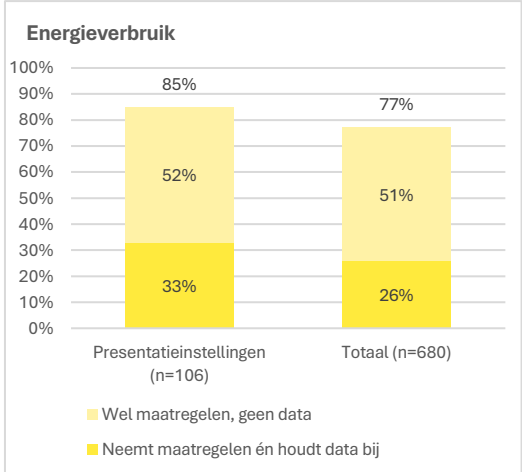
Figuur 26: Plan van aanpak presentatie-instellingen (n=106)

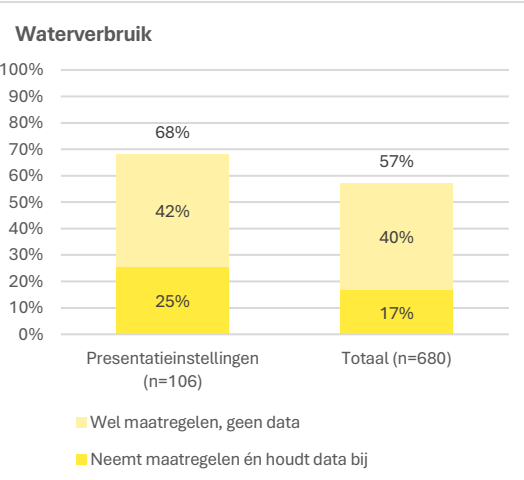
Figuur 27: CO₂-meting presentatie-instellingen (n=106)

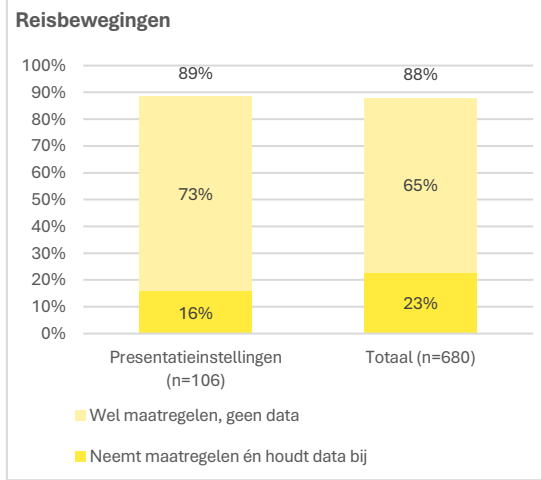
Figuur 28: Energieverbruik presentatie-instellingen (n=106)

Figuur 29: Waterverbruik presentatie-instellingen

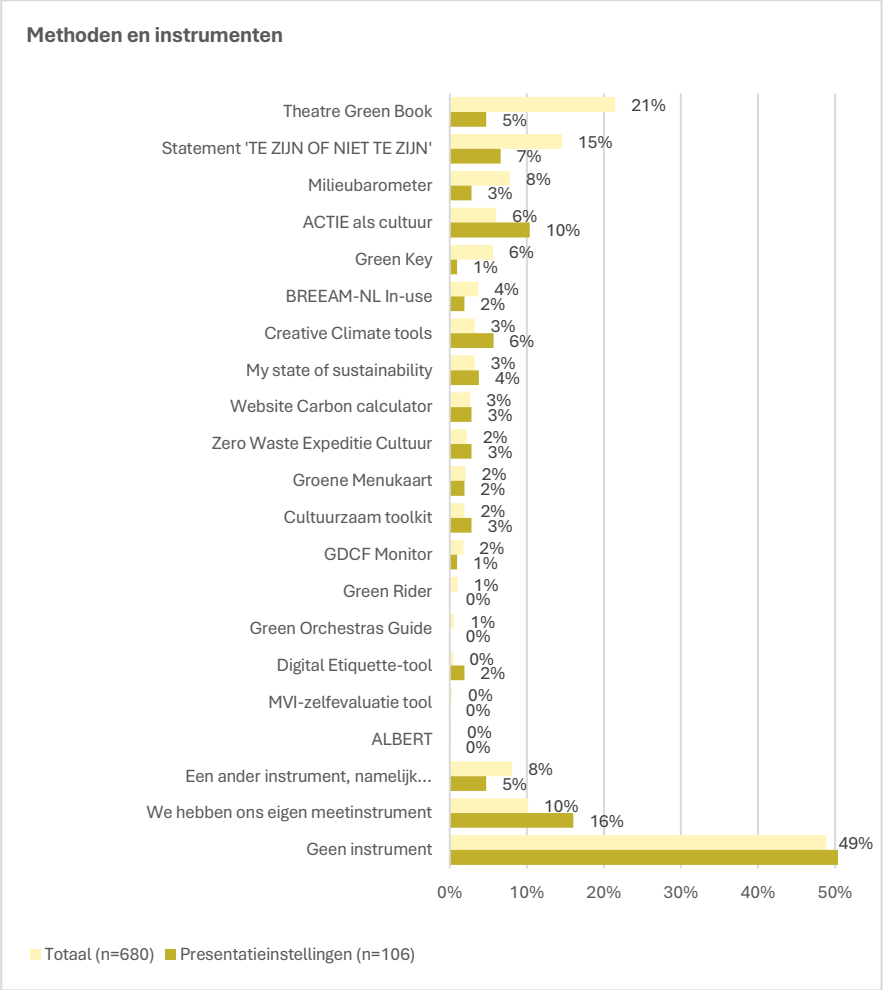

Figuur 30: Reisbewegingen presentatie-instellingen (n=106)

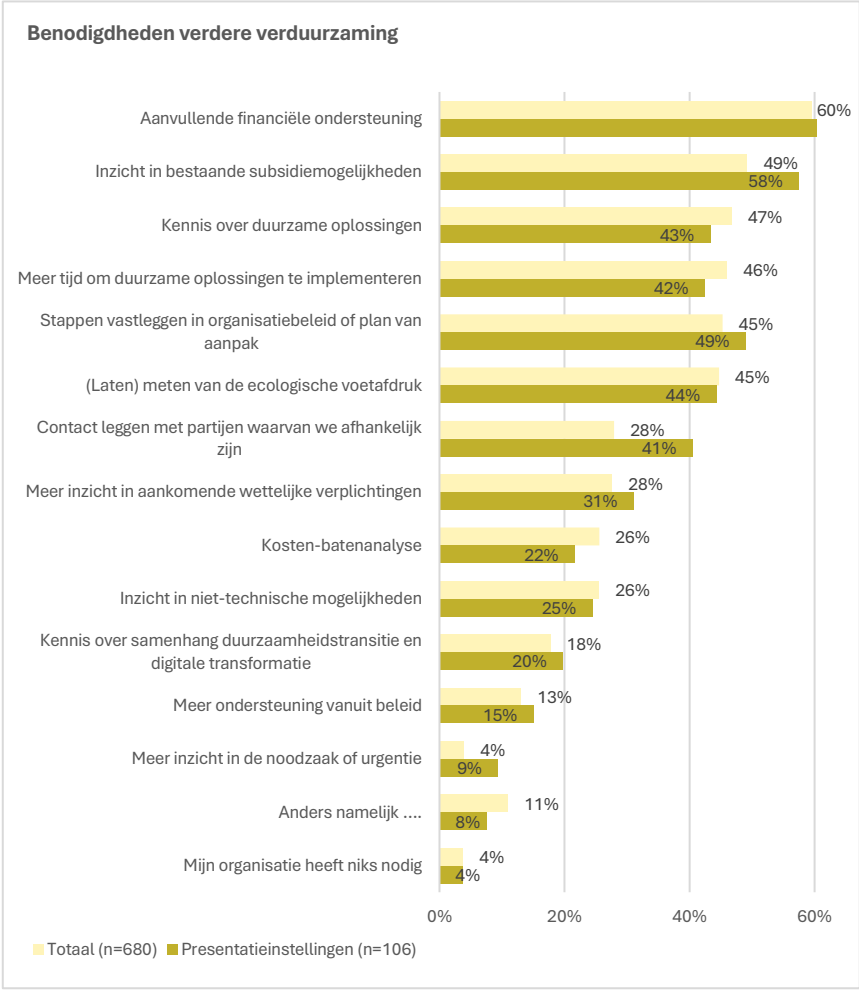

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN PRESENTATIE-INSTELLINGEN RESULTATEN

Figuur 31: Instrumenten presentatie-instellingen (n=106)

Figuur 32: Behoeften presentatie-instellingen (n=106)

3. ANALYSE

3.2 – Presentatie-instellingen

Structurele inbedding duurzaamheid

Uit de resultaten blijkt dat presentatie-instellingen relatief vaak aandacht besteden aan duurzaamheid, maar dat deze aandacht nog zelden structureel is verankerd (zie Figuur 25). Zo geeft 39% van de presentatie-instellingen aan aandacht te besteden aan duurzaamheid zonder dat hier een formeel beleid voor bestaat, iets hoger dan het gemiddelde van 36% in de totale sector. Instellingen die duurzaamheid wel in beleid hebben opgenomen, maar nog geen verantwoordelijke hebben aangewezen, komen met 31% eveneens iets vaker voor dan in de totaalgroep (28%). Volledig structureel ingebedde duurzaamheid met een verantwoordelijke wordt slechts bij 12% van de presentatie-instellingen aangetroffen, vergeleken met 15% gemiddeld. Circa één op de acht instellingen bevindt zich nog in de oriënterende fase, terwijl ook enkelen aangeven geen aandacht te kunnen besteden aan duurzaamheid vanwege gebrek aan capaciteit, iets hoger dan het algemene gemiddelde. Deze conclusies sluiten aan bij eerdere bevindingen van de Boekmanstichting (Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022), die eerder benadrukten dat veel culturele instellingen, waaronder presentatie-instellingen, duurzaam willen werken, maar dat structurele inbedding en monitoring vaak ontbreken.

Plan van aanpak en CO₂-meting

Bijna de helft van de presentatie-instellingen (48%) heeft al stappen gezet op het gebied van duurzaamheid, maar zonder formeel plan van aanpak (zie Figuur 26). Een kleiner deel heeft dit wél gestructureerd: 24% heeft zelf een plan opgesteld en 9% heeft een plan laten maken door een gespecialiseerde adviseur. Daarnaast geeft 13% aan nog geen plan te hebben, maar dit wel te willen ontwikkelen, terwijl 6% aangeeft dat het (nog) niet lukt om een plan op te stellen. Dit beeld is redelijk in lijn met het gemiddelde van de totale steekproef. Het laat zien dat veel presentatie-instellingen actief zijn op het gebied van verduurzaming en vaak vanuit eigen initiatief plannen ontwikkelen, maar dat deze inzet lang niet altijd is vertaald naar een formeel uitgewerkt traject of duurzaam verankerde aanpak. Dit sluit aan bij de kwalitatieve analyse van de Boekmanstichting, waarin eveneens wordt benadrukt dat veel organisaties actief zijn, maar vaak nog zonder formele structuren of trajecten voor verduurzaming (Schrijen et al. 2023).

Op het gebied van CO₂-meting valt op dat 83% van de presentatie-instellingen geen meting uitvoert en 17% wel met een meting bezig is, terwijl volledig afgeronde metingen in deze groep niet voorkomen (zie Figuur 27). Dit komt redelijk overeen met de totale

steekproef, behalve dat hier ook volledig uitgevoerde metingen tussen zitten. Deze cijfers onderstrepen dat systematische monitoring van de ecologische voetafdruk binnen presentatie-instellingen – en breder in de culturele sector – nog beperkt is, wat ook eerder in onderzoeken gesignaleerd is (Schrijen et al. 2022; Knol et al. 2022).

Maatregelen en instrumenten

Presentatie-instellingen nemen op uiteenlopende terreinen concrete duurzaamheidsmaatregelen (zie Figuren 28-30). Zo zegt 85% maatregelen te treffen rond energie, 68% rond waterverbruik en 89% rond reisbewegingen. Tegelijkertijd wordt deze inzet slechts beperkt ondersteund door structurele dataverzameling: bij energie registreert 33% van de instellingen relevante gegevens, bij water 25% en bij mobiliteit 16%. Hierdoor blijft de feitelijke impact van de genomen maatregelen moeilijk volledig te volgen, een patroon dat ook in eerdere onderzoeken (Schrijen et al. 2022; Schrijen et al. 2023) naar voren komt.

Ook het gebruik van meetinstrumenten sluit hierbij aan (zie Figuur 31). Een meerderheid (59% tegenover 49% totaal) maakt geen gebruik van specifieke tools, terwijl 10% werkt met ACTIE als cultuur en 16% eigen meetinstrumenten inzet. Bekende hulpmiddelen zoals het Theatre Green Book en de Milieubarometer

3. ANALYSE

worden slechts door respectievelijk 5% en 3% gebruikt. Op zich ook niet heel vreemd gezien de aard van hun werkzaamheden. Presentatie-instellingen blijken daarmee vooral via eigen oplossingen en informele praktijken met verduurzaming bezig, terwijl de inzet van gestandaardiseerde instrumenten en systematische monitoring nog achterblijft.

Behoeften

Presentatie-instellingen geven aan vooral behoefte te hebben aan aanvullende ondersteuning en het bepalen van de huidige uitgangspositie van de organisatie op het gebied van duurzaamheid (zie Figuur 32):

- 71% vraagt om financiële ondersteuning
- 58% vraagt om inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden
- 49% heeft behoefte aan het vastleggen van stappen in beleid
- 44% geeft aan dat ze hun ecologische voetafdruk willen meten

Ook is er behoefte aan kennis over duurzame oplossingen (43%). Ruim vier op de tien instellingen geeft aan meer tijd nodig te hebben voor implementatie (42%) en contact met ketenpartners (41%). Slechts een kleine groep (4%) heeft geen aanvullende ondersteuning nodig. Financiële

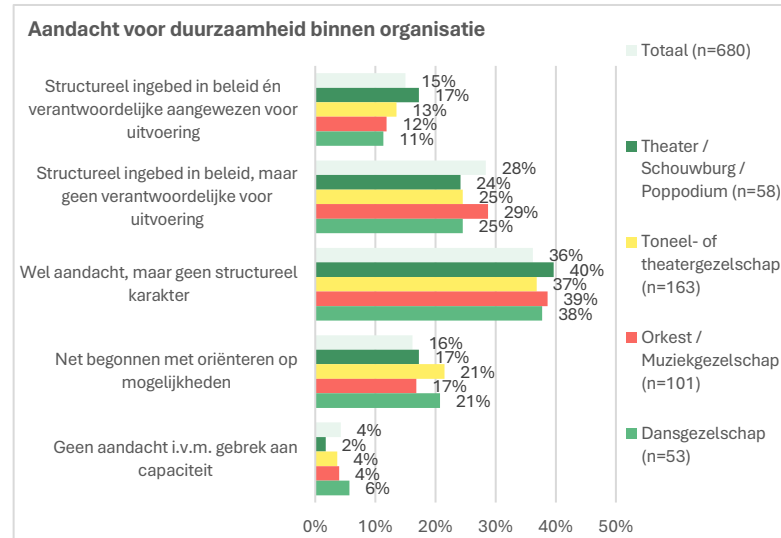
middelen, praktische kennis en structurele beleidsverankering cruciale randvoorwaarden lijken nodig te zijn voor verdere verduurzaming (Duurzaamheid, Cultuurmonitor 2025; Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022).

Conclusie

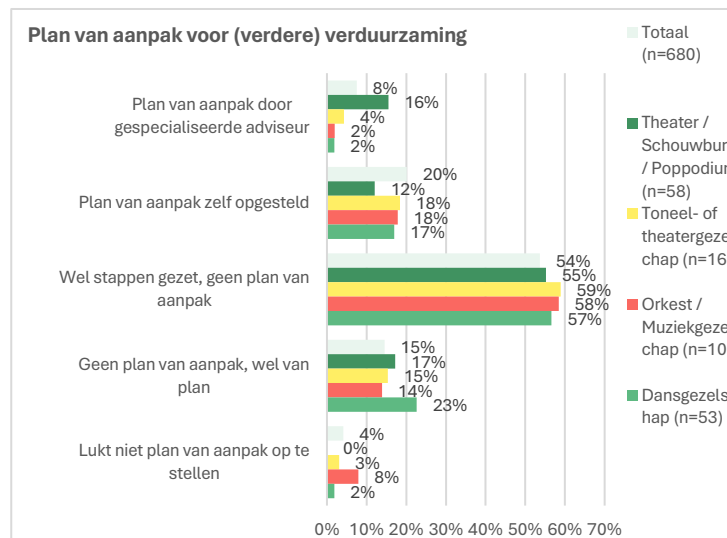
Samengevat laten de resultaten zien dat presentatie-instellingen sterk gemotiveerd zijn en actief maatregelen nemen, maar dat structurele verankering, formele planning, systematische monitoring en het gebruik van instrumenten nog achterblijven. Financiële, organisatorische en kennisgerelateerde barrières vormen een belangrijk obstakel, waardoor veel initiatieven ad hoc of tijdelijk van aard zijn. Dit beeld bevestigt onderzoek en beleidsanalyses uit het verleden (Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022; Duurzaamheid, Cultuurmonitor 2025) en illustreert de noodzaak van beleidsmatige en praktische ondersteuning om verduurzaming structureel te verankeren.

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN PODIA RESULTATEN

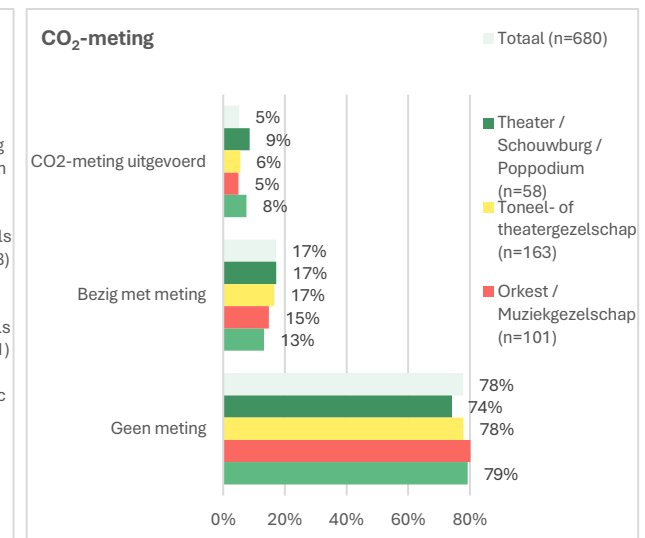
Figuur 33: Structurele inbedding podia (n=357)

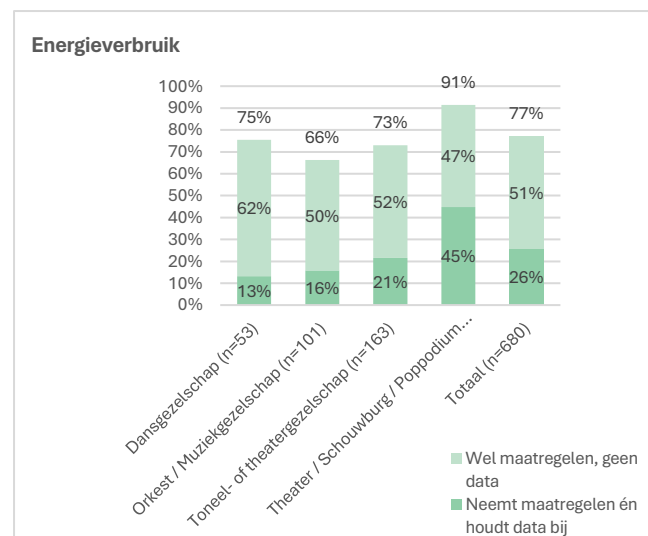
Figuur 34: Plan van aanpak podia (n=375)

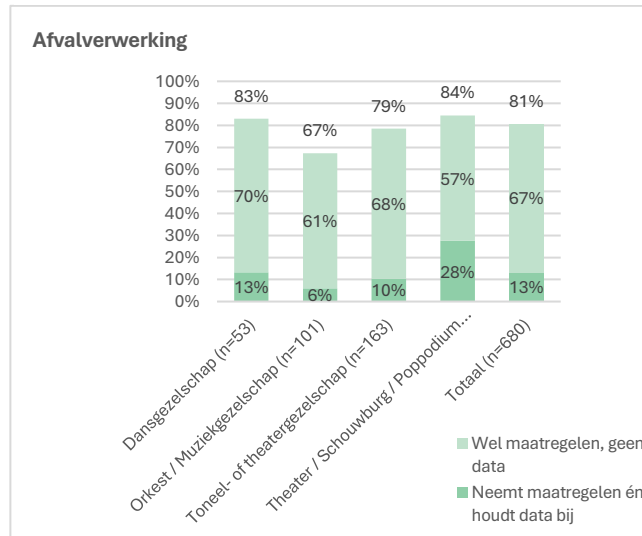
Figuur 35: CO₂-meting podia (n=375)

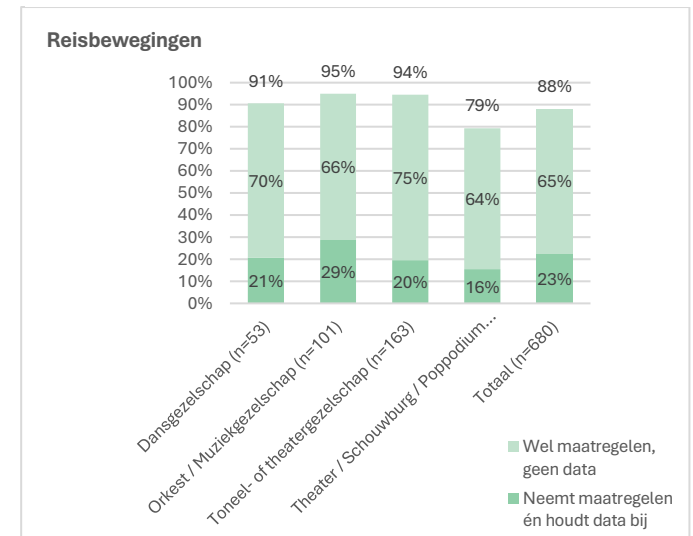
Figuur 36: Energieverbruik podia (n=375)

Figuur 37: Reisbewegingen podia (n=375)

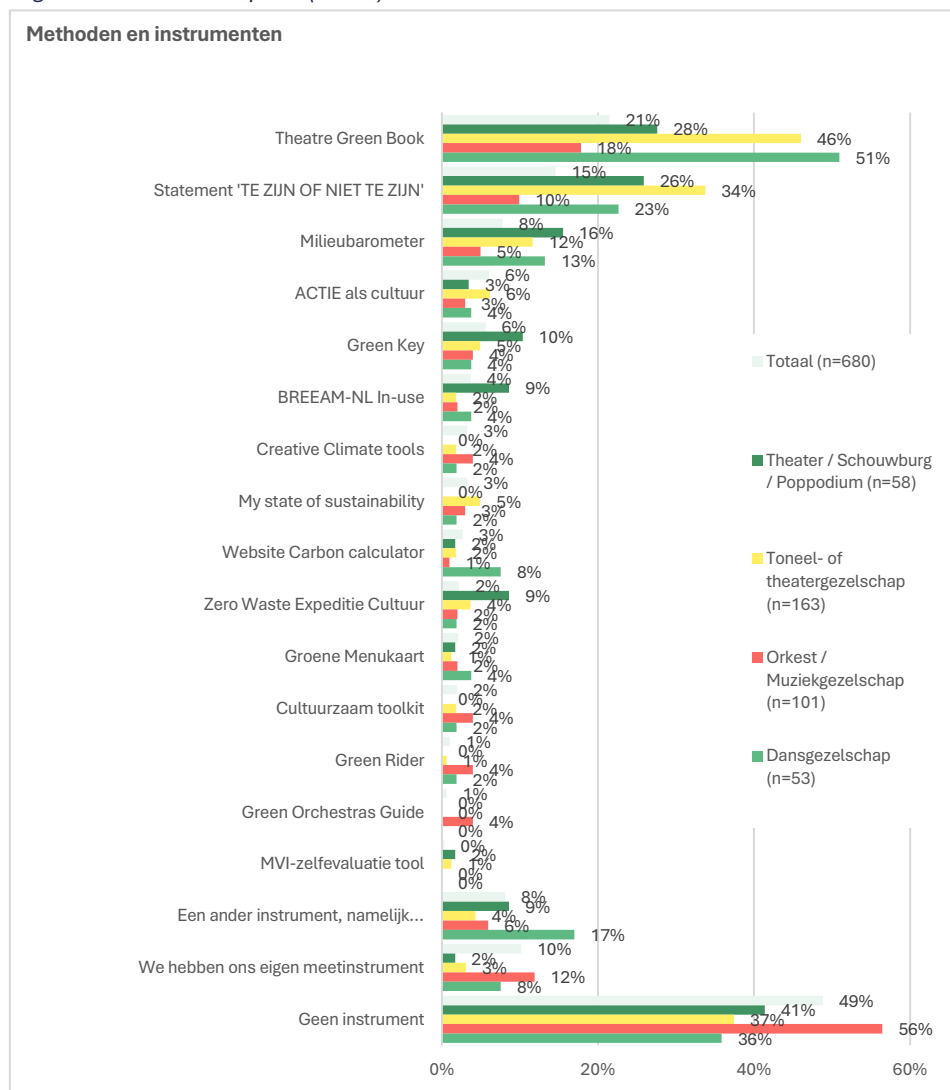

Figuur 38: Reisbewegingen podia (n=375)

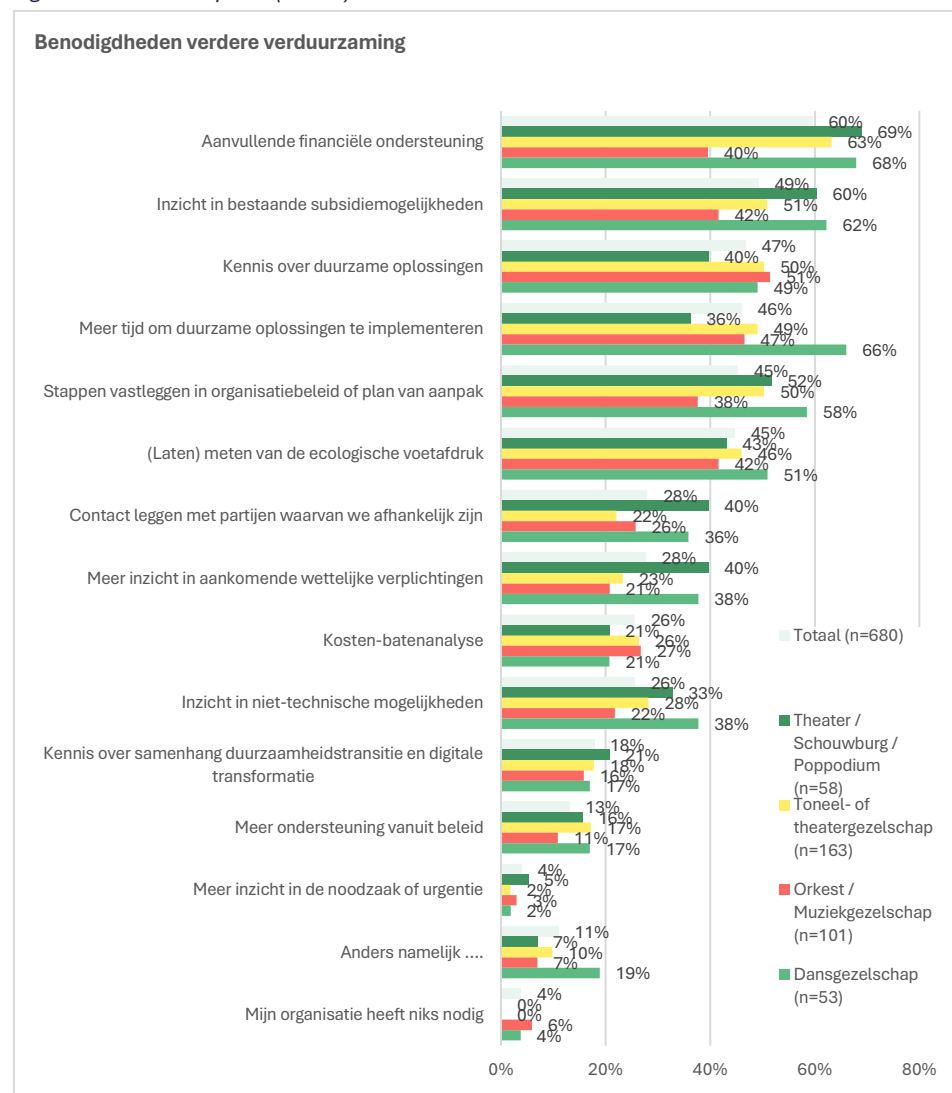

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN PODIA RESULTATEN

Figuur 39: Instrumenten podia (n=375)

Figuur 40: Behoeften podia (n=375)

3. ANALYSE

3.3 – Podia

Structurele inbedding duurzaamheid

De aandacht voor duurzaamheid binnen de podia in vertoont overeenkomsten met de bredere trends in de Nederlandse cultuursector. Binnen de onderzochte podiagroepen ligt het aandeel organisaties met structureel beleid en een aangewezen verantwoordelijke relatief laag: 17% bij Theater/Schouwburg/Poppodia, 13% bij Toneel- of theatergezelschappen, 12% bij Orkest- en muziekgezelschappen en 11% bij Dansgezelschappen (zie Figuur 33). De meerderheid bevindt zich in de categorie “wel aandacht, maar geen structureel karakter” of is nog in een oriënterende fase (40% bij Theater/Schouwburg/Poppodia en 38% bij Dansgezelschappen) (eigen onderzoek). Dit patroon sluit aan bij eerdere sectorbrede bevindingen: veel culturele organisaties vinden duurzaamheid belangrijk en een groot deel wil de inspanningen intensiveren, maar slechts een minderheid heeft verduurzaming al structureel ingebed. Ook de [VNPF](#) (2025a) signaleert dat poppodia en festivals zich wel bewust zijn van het belang van duurzaamheid, maar in de praktijk worden geremd door beperkte middelen, tijd en kennis. Daarom wordt het belang van kennisdeling, samenwerking, monitoring en concrete, gedeelde tools benadrukt om

duurzaamheidsdoelen daadwerkelijk te kunnen realiseren (Boekmanstichting 2022; VNPF 2025a).

Volgens de [VNPF](#) (2025a) wordt duurzaamheid in de popsector concreet gemaakt via maatregelen als afvalvermindering, hergebruik van materialen en het verkleinen van CO₂-uitstoot, maar de mate en vorm verschilt per organisatie. Veel podia delen ervaringen en kennis via platforms zoals [Genoeg Gewaste](#), waardoor best practices verspreid worden en het leerproces binnen de sector versneld kan worden. Dit illustreert dat de aandacht voor duurzaamheid vaak meer afhankelijk is van organisatorische capaciteit en samenwerking dan van intentie alleen.

Plan van aanpak en CO₂-meting

Bij het opstellen van plannen van aanpak is een vergelijkbare variatie zichtbaar.

Theater/Schouwburg/Poppodia maken relatief vaak gebruik van extern opgestelde plannen (16%), terwijl Toneel- of theatergezelschappen, Orkesten/Muziekgezelschappen en Dansgezelschappen vaker zelf plannen opstellen of stappen zetten zonder formeel plan (respectievelijk 18–18%, 18–58%, 17–57%) (zie Figuur 34). Dit betreft dus vooral een onderscheid tussen cultuurhuizen en gezelschappen. Die laatste hebben ook minder vaak een eigen fysieke locatie in beheer, terwijl dat voor die eerste veelal wel zo is. Volgens Rianne de Boer,

beleidsmedewerker duurzaamheid bij NAPK/VSCD, hangt het inschakelen van gespecialiseerde adviseurs vaak samen met huisvesting; zo is een plan van aanpak in sommige gevallen vereist voor een aanvraag bij regelingen zoals DUMAVA, die financiële ondersteuning biedt bij verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

Het uitvoeren van CO₂-metingen blijft beperkt: 9% van Theater/Schouwburg/Poppodia en 8% van Dansgezelschappen hebben een meting gedaan, tegenover 6% van Toneel- of theatergezelschappen en 5% van Orkest- en muziekgezelschappen. Het merendeel heeft nog geen meting uitgevoerd, terwijl 13–17% hiermee bezig is (zie Figuur 35). Het uitvoeren van CO₂-metingen blijft dus beperkt. [VNPF](#) (2025a) laat zien dat dit mede komt doordat de sector stapsgewijs werkt en instrumenten zoals de *Milieubarometer Popsector* nog niet breed zijn ingebed. Duurzaamheidsmetingen en instrumenten worden vaak nog niet routinematig toegepast in de cultuursector (Schrijen 2019, Schrijen et al. 2022).

Maatregelen

De mogelijkheden om duurzaamheidsmaatregelen te treffen en data systematisch bij te houden verschillen sterk per type organisatie (zie Figuren 36-38). Gebouwbonden instellingen, zoals Theater/Schouwburg/Poppodia, kunnen hun energie-

3. ANALYSE

en afvaldata relatief eenvoudig registreren via eigen meters, terwijl gezelschappen in gedeelde of tijdelijke gebouwen vaak afhankelijk zijn van verdeelsleutels en complexere logistiek (Schrijen et al. 2022; Duurzaamheid, Cultuurmonitor 2025). Dit vertaalt zich ook in de cijfers (zie Figuur 36):

Theater/Schouwburg/Poppodia nemen niet alleen vaker maatregelen, maar registreren deze ook vaker met bijbehorende data (45%), terwijl dit bij Toneel- of theatergezelschappen (21%), Orkest- en muziekgezelschappen (16%) en Dansgezelschappen (13%) minder vaak voorkomt. Het totale aandeel organisaties dat maatregelen neemt, met of zonder dataverzameling, is het hoogst bij Theater/Schouwburg/Poppodia (91%) en lager bij onder andere Orkesten/Muziekgezelschappen (66%). De [VNPF](#) (2025a) bevestigt dit beeld en wijst erop dat gebouwgebonden podia hun energie- en afvalstromen eenvoudiger kunnen monitoren, terwijl mobiele of tijdelijke locaties juist extra drempels kennen voor registratie en rapportage.

Voor reisbewegingen geldt een omgekeerd patroon (zie Figuur 38): Theater/Schouwburg/Poppodia scoren lager (16% houdt data bij), terwijl reizende gezelschappen vaker maatregelen nemen en data bijhouden, met name Orkesten/Muziekgezelschappen (29%) (eigen onderzoek). Dit is logisch, omdat reizende gezelschappen hun mobiliteit zelf coördineren en

daarmee directe invloed hebben op reisstromen, terwijl Theater/Schouwburg/Poppodia vooral afhankelijk zijn van bezoekers- en artiestenmobiliteit, waar ze minder sturing over hebben. Wat betreft het monitoren van reisbewegingen ziet de VNPF een unieke kans voor podia: zij kunnen naast het beperken van hun eigen voetafdruk ook hun handafdruk vergroten door bezoekers en artiesten te betrekken bij duurzame keuzes, gedrag te normaliseren en kennis te delen, waardoor ze een positieve invloed uitoefenen op het bredere publiek ([VNPF](#), 2025a; [VNPF](#), 2025b).

Instrumenten

Binnen de podiumkunstenorganisaties gebruikt een aanzienlijk deel geen instrument (zie Figuur 39), met percentages variërend van 36% bij Dansgezelschappen tot 56% bij Orkesten/Muziekgezelschappen, tegenover 49% gemiddeld. Van de bestaande methoden worden vooral het Theatre Green Book (51% bij Dansgezelschappen, 46% bij Toneel- of theatergezelschappen en 28% bij Theater/Schouwburg/Poppodia) en de Statement TE ZIJN OF NIET TE ZIJN (34%, 26% en 23% respectievelijk) toegepast. Opvallend is dat Dansgezelschappen ook relatief vaak een ander instrument noemen (17% versus 8% gemiddeld).

De Boer merkt op dat de veelheid aan beschikbare instrumenten ertoe leidt dat organisaties geneigd zijn te ‘shoppen’, waardoor overzicht en effectiviteit beperkt blijven. VNPF werkt via collectieve programma’s zoals [Covenant Green Stage](#) aan verduurzaming in de popsector, en hun leden geven aan dat verduurzaming per podium sterk verschilt — afhankelijk van capaciteit, middelen en organisatietype. De behoefte aan maatwerk is volgens VNPF reëel, en kennisdeling via platforms als [Genoeg Gewaste](#) is daarom cruciaal. In dezelfde lijn signaleert de Boekmanstichting (Schrijen et al. 2023) dat veel culturele organisaties nog geen duurzaamheidsplan hebben, geen toegewezen verantwoordelijke, en geen structurele monitoring, waardoor generieke instrumenten of tools soms onvoldoende blijken om verduurzaming consistent door te voeren. Dit impliceert dat maatwerk, aanpassing en ondersteuning per organisatietype wenselijk zijn, al wordt dit in de publicaties niet expliciet uitgesproken.

3. ANALYSE

Behoeften

Belemmeringen en ondersteuningsbehoeften verschillen per groep (zie Figuur 40).

Theater/schouwburg/poppodia (n=58) geven aan behoefte te hebben aan:

- Aanvullende financiële ondersteuning (69%)
- Inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden (60%)
- Stappen vastleggen in organisatiebeleid (52%).

Toneel-of theatergezelschappen (n=163) geven aan behoefte te hebben aan:

- Aanvullende financiële ondersteuning (63%)
- Inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden (51%)
- Kennis over duurzame oplossingen en Stappen vastleggen in organisatiebeleid (beide 50%).

Orkest- en muziekgezelschappen (n=101) geven aan het vaakst behoefte te hebben aan:

- Kennis over duurzame oplossingen (51%)
- Meer tijd om duurzame oplossingen te implementeren (47%)
- Inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden en het laten meten van een ecologische voetafdruk (beide 42%).

Tot slot geven Dansgezelschappen (n=53) aan behoefte te hebben aan:

- Aanvullende financiële ondersteuning (68%)
- Meer tijd om duurzame oplossingen te implementeren (66%)
- Inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden (62%).

Dit sluit aan bij sectorbrede analyses die wijzen op tijd, geld, kennis en afhankelijkheid van derden als belangrijkste knelpunten voor verduurzaming (Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022). De Boer noemt voor dansgezelschappen de internationale oriëntatie van choreografen een extra complicatie bij structurele afspraken over duurzaamheid. Dit maakt

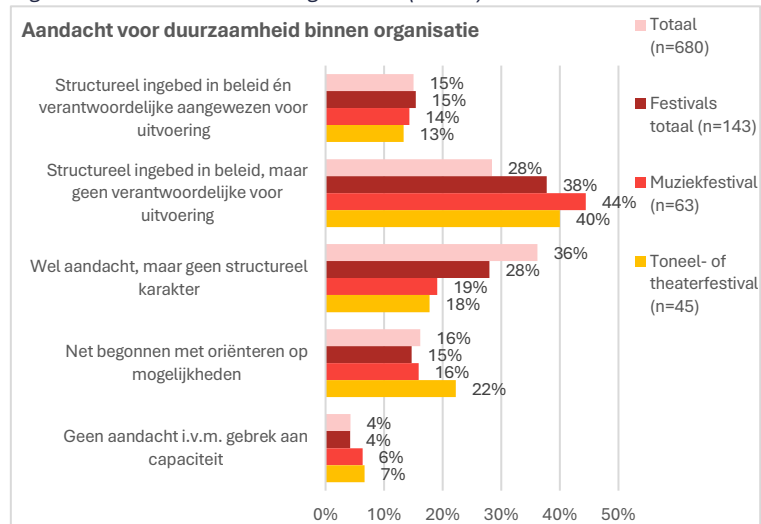
het moeilijker om reisbewegingen en energieverbruik systematisch te monitoren.

Conclusie

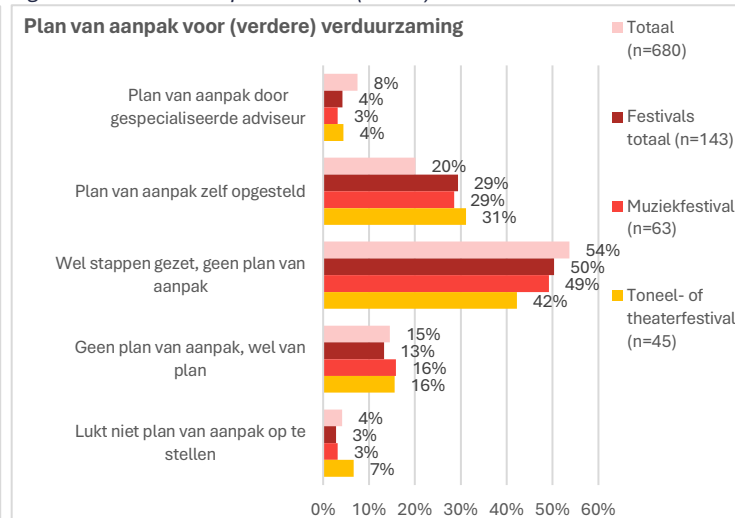
Samenvattend laten de resultaten zien dat, hoewel de intentie tot verduurzaming hoog is, de daadwerkelijke implementatie varieert afhankelijk van organisatievorm, huisvesting en mobiliteit. Gebouwgebonden organisaties profiteren relatief goed van instrumenten en regelingen zoals DUMAVA, terwijl reizende en internationale gezelschappen tegen praktische barrières aanlopen. Verduurzaming in de culturele sector vraagt om maatwerk, sector- en organisatiespecifieke instrumenten en gerichte begeleiding (Boekmanstichting 2022, 2023; Cultuurmonitor 2025). [VNPF](#) (2025a) benadrukt dat collectieve kennisdeling en community's zoals [Genoeg Gewaste](#) een belangrijke rol spelen in het overbruggen van deze uitdagingen, met name omdat, zoals ook De Boer aangeeft, organisaties nu te veel kunnen shoppen.

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN FESTIVALS RESULTATEN

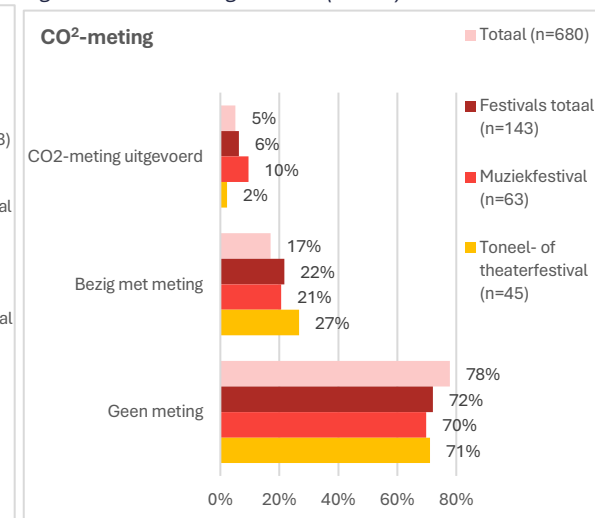
Figuur 41: Structurele inbedding festivals (n=143)

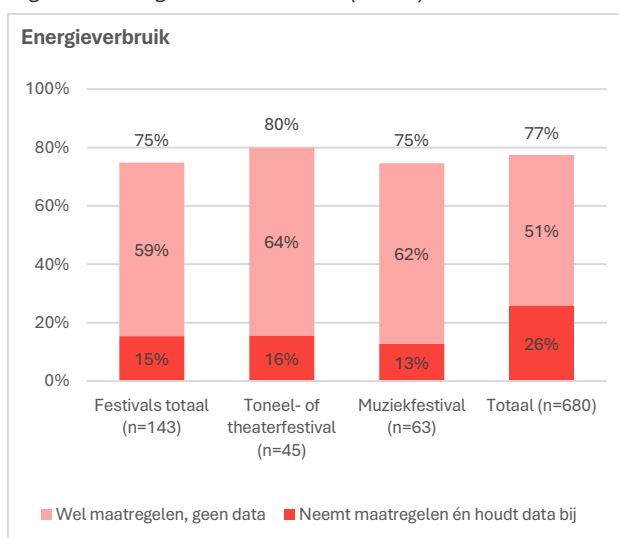
Figuur 42: Plan van aanpak festivals (n=143)

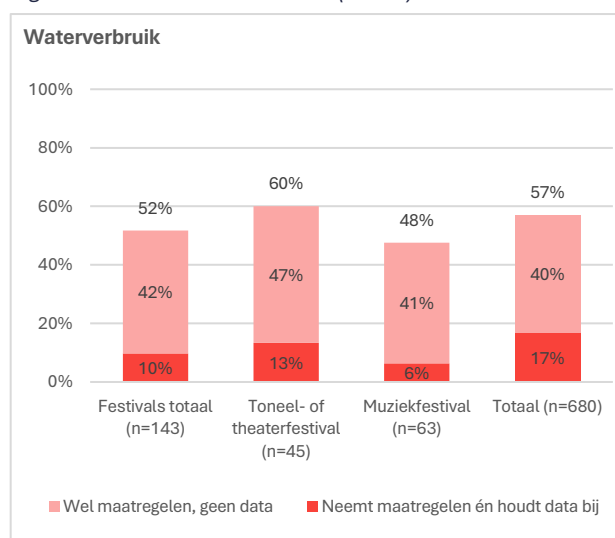
Figuur 43: CO₂-meting festivals (n=143)

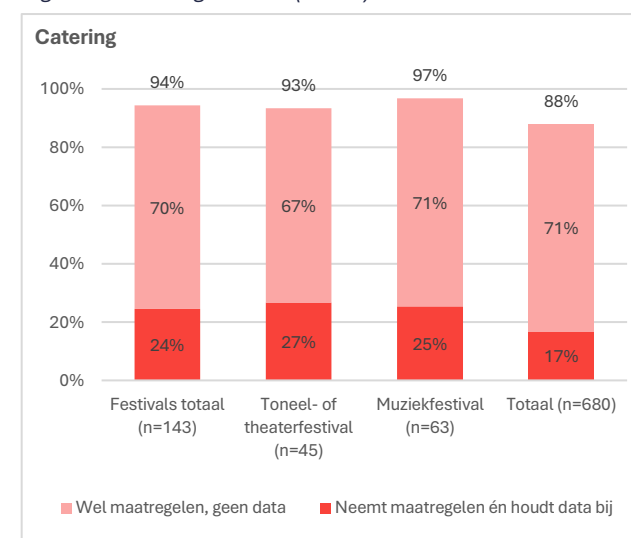
Figuur 44: Energieverbruik festivals (n=143)

Figuur 45: Waterverbruik festivals (n=143)

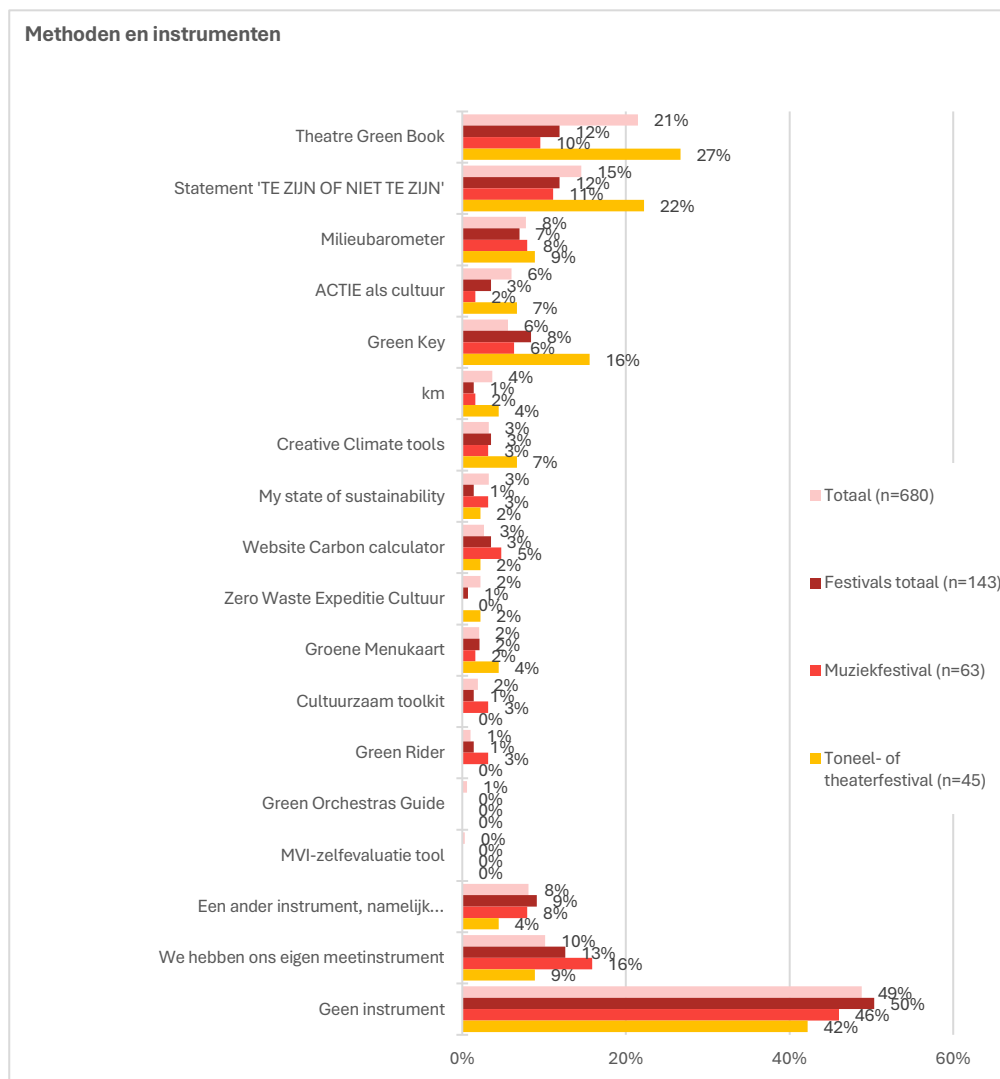

Figuur 46: Catering festivals (n=143)

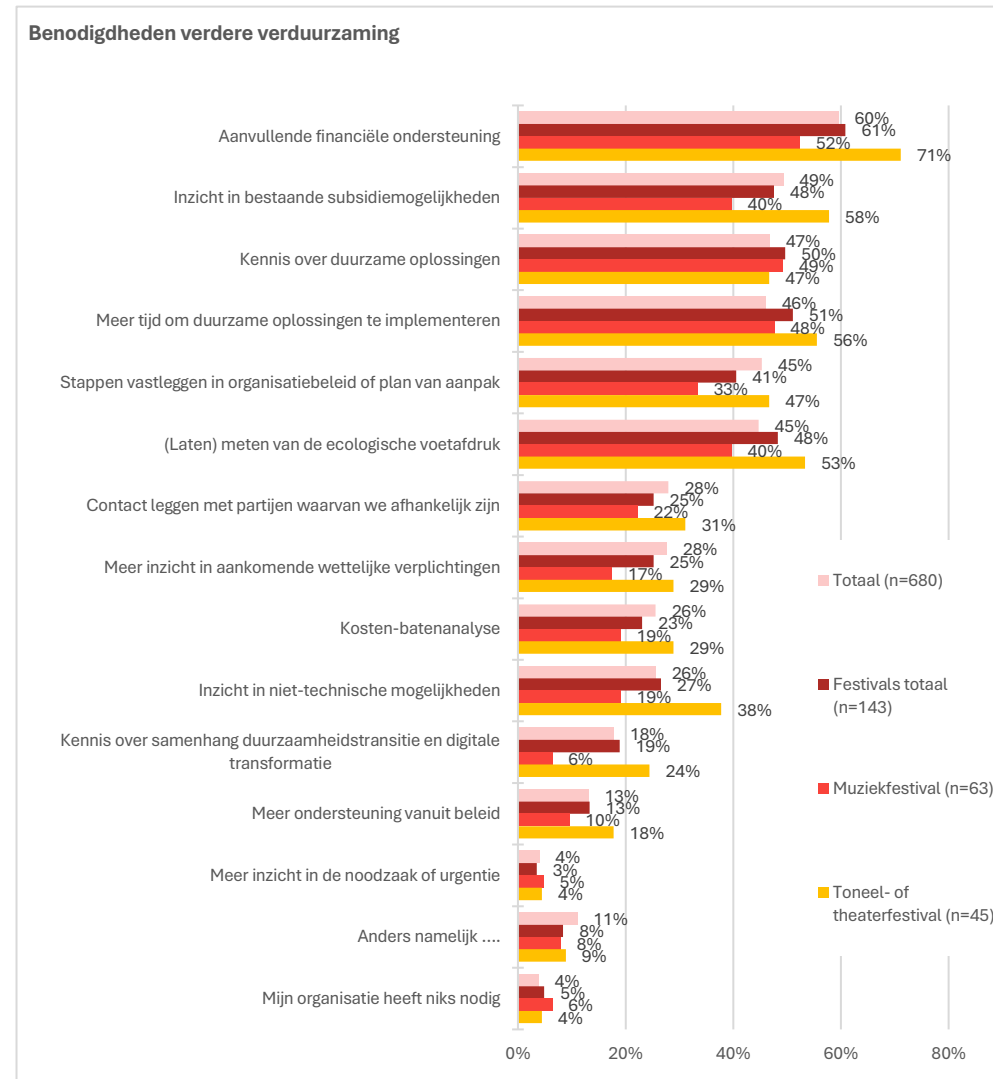

3. ANALYSE: OVERZICHT FIGUREN FESTIVALS RESULTATEN

Figuur 47: Instrumenten festivals (n=143)

Figuur 48: Behoeften festivals (n=143)

3. ANALYSE

3.4 - Festivals

Structurele inbedding

De structurele inbedding van duurzaamheid bij festivals ligt hoger dan gemiddeld binnen de culturele sector (zie Figuur 41): 48% van de festivals heeft duurzaamheid structureel verankerd, bij muziekfestivals is dit zelfs 58%. Meestal gaat het om beleid zonder een specifieke verantwoordelijke (38%), terwijl slechts 15% wél een aangewezen persoon heeft. Een klein deel geeft aan niet de capaciteit te hebben om duurzaamheid structureel in te bedden, wat aangeeft dat sommige festivals nog beperkt worden door middelen of organisatievorm.

Hoewel uit de algehele steekproef blijkt dat organisaties met een eigen gebouw meestal meer aandacht voor duurzaamheid hebben, nemen festivals, die vaak minder vaak beschikken over een fysiek gebouw¹⁰, dit juist vaker structureel op in hun beleid. Volgens Rob van Wegen (Eurosonic Noorderslag) kan dit komen doordat festivals gebonden zijn aan gemeenten die bij vergunningaanvragen steeds strengere

duurzaamheidseisen stellen. Deze vergunningen worden jaarlijks aangevraagd door festivals. Door de piek rond het evenement is de aandacht en externe beoordeling groter dan bij doorlopende organisaties, waardoor gemeentelijke druk een belangrijke stimulans vormt voor festivals zonder eigen pand. Zoals terugkomt in bredere analyses van de VNPF en Rotterdam Festivals, zijn lokale regelgeving en publieke zichtbaarheid belangrijke drijfveren voor verduurzaming van festivals ([VNPF 2025a](#); [Rotterdam Festivals 2025](#)). Festivals maken vaak gebruik van buitenlocaties, en zijn hierdoor afhankelijk van wet- en regelgeving, zoals stikstofnormen, wat hen verplicht bepaalde rapportages op te stellen. Ook grote festivalorganisaties zoals Mojo worden vaak gestuurd vanuit hun moederbedrijf om conform wereldwijd beleid (bijvoorbeeld in het geval van Mojo het *Green Nation Touring Program* van Live Nation Entertainment) te voldoen aan internationale verplichtingen ([Duurzaamheidsbeleid 2023-2030](#), Mojo Concerts).

Plan van aanpak en CO₂-meting

Ongeveer een derde van de festivals (33%) heeft een plan van aanpak voor verduurzaming (zie Figuur 42). Enkele festivals schakelden een specialist in, wat aangeeft dat de meeste festivals hun strategie zelfstandig vormgeven. Van Wegen benadrukt dat het aanwijzen van een vaste coördinator niet altijd werkbaar is binnen de flexibele structuur van festivals, waar teams jaarlijks wisselen. Daarnaast geeft de helft van de festivals aan stappen te zetten richting verduurzaming, maar zonder concreet plan van aanpak. Dit laat zien dat er wel beweging is richting duurzaamheid, maar dat deze vaak nog informeel is en niet systematisch wordt aangepakt, wat dus ook lastig is gezien de aard van de organisatie en flexibiliteit (zoals het kunnen op- en afschalen)

CO₂-metingen worden beperkt uitgevoerd: enkele muziekfestivals hebben een meting laten doen, terwijl 72% nog geen meting heeft uitgevoerd en een klein aantal hiermee bezig is (zie Figuur 43). Van Wegen legt uit dat CO₂-metingen complex en arbeidsintensief zijn en haalbaar voor organisaties met een vaste duurzaamheidsmanager. Voor

¹⁰ Er is ook een verschil tussen waar een festivalorganisatie gehuisvest is en waar het festival plaatsvindt.

3. ANALYSE

beginnende festivals is het vaak zinvoller eerst concrete stappen te zetten of beleid te ontwikkelen. [VNPF](#) (2025a) benadrukt daarnaast dat, naast podia, ook festivals een unieke kans hebben om hun handafdruk te vergroten door bezoekers en artiesten te betrekken bij duurzamere keuzes.

Maatregelen

Festivals scoren bovengemiddeld op maatregelen en dataverzameling rondom catering, maar minder op energie- en waterverbruik waterverbruik (zie Figuren 44-46). Dataverzameling is vaak beperkt door de tijdelijke en flexibele organisatievorm. Instrumenten zoals het Theatre Green Book (12%), TE ZIJN OF NIET TE ZIJN (12%), Green Key (8%) en GDCF Monitor (8%) worden toegepast, vooral door toneel- en theaterfestivals, terwijl 60% geen instrument gebruikt (zie Figuur 47). Muziekfestivals ontwikkelen relatief vaker eigen instrumenten (16%), wat duidt op innovatie en maatwerk. Zoals Van Wegen ook aangeeft zijn festivals over het algemeen zelfredzaam en actief op zoek naar passende tools, maar zou de sector kunnen profiteren van meer centrale ondersteuning voor kennisdeling en toegankelijkheid.

Behoeften

Voor het totaal aan festivals (n=143) geldt dat er het vaakst behoefte is aan (zie Figuur 48):

- Aanvullende financiële ondersteuning (60%)
- Inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden (49%)
- Kennis over duurzame oplossingen (47%)

Toneel- en theaterfestivals (n=45) geven over het algemeen vaker dan gemiddeld (n=143) aan behoeften te hebben aan:

- Aanvullende financiële ondersteuning (71%)
- Inzicht in bestaande subsidiemogelijkheden (58%)
- Meer tijd om duurzame oplossingen te implementeren (56%).

Muziekfestivals (n=63) geven aan vooral behoefte te hebben aan:

- Aanvullende financiële ondersteuning (61%)
- Meer tijd om duurzame oplossingen te implementeren (51%)
- Kennis over duurzame oplossingen (50%).

Ook bestaat er interesse in ecologische voetafdrukmetingen (48%) en kennis over niet-technische oplossingen. Van Wegen concludeert dat duidelijkheid rondom regelingen en financiering verdere vervolgstappen stimuleren. Daarnaast vindt hij het belangrijk dat men elkaar onderling weet te vinden om te helpen met informatie en ervaring over het implementeren van duurzame oplossingen.

Conclusie

De cijfers laten zien dat festivals relatief actief zijn, maar structurele borging en monitoring nog beperkt, een patroon dat in lijn is met vorige onderzoeken van de Boekmanstichting, waarin gesteld wordt dat de intentie is vaak hoger dan daadwerkelijke implementatie. [VNPF](#) en [Rotterdam Festivals](#) zien dat de dynamiek van tijdelijke evenementen, wisselende teams en lokale regelgeving specifieke barrières introduceert voor duurzaamheidsmaatregelen. Wat werkt voor een groot stadsfestival kan niet één-op-één worden toegepast op kleinschalige of buitenlocatiefestivals. Dat betekent dat maatwerk, context specifieke instrumenten en begeleiding cruciaal zijn voor effectieve implementatie. Tenslotte wijzen deze bronnen op de spanning tussen innovatie en uniformiteit: veel festivals ontwikkelen eigen tools en maatregelen, wat waardevolle inzichten oplevert, maar het vergelijken van resultaten en het borgen van standaarden bemoeilijkt. De uitdaging ligt dus in het combineren van flexibiliteit, creativiteit en maatwerk met voldoende overzicht, monitoring en samenwerking binnen de sector.

4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Binnen de culturele sector zetten musea, presentatie-instellingen, podia en festivals zich actief in voor verduurzaming, maar de mate en systematiek van implementatie varieert sterk. Uit onderzoeksliteratuur en eerdere monitoringstudies blijkt dat grotere instellingen, met name musea, vooroplopen. Dit komt door structurele borging, toegewezen verantwoordelijken en systematische dataverzameling, waardoor zij verduurzaming in beleid en praktijk kunnen verankeren (Schrijen 2019; Knol et al. 2022; Schrijen et al. 2023; Barneveld et al. 2024). Musea tonen bijvoorbeeld goede resultaten op het gebied van energie- en waterbeheer en gebouwgebonden maatregelen. Zij experimenteren steeds meer met complexe opgaven zoals gedragsverandering bij bezoekers en medewerkers, circulair materiaalgebruik en strategische kennisborging.

Presentatie-instellingen zijn sterk gemotiveerd en nemen actief maatregelen, zoals energiebesparing, waterbeheer en reisbewegingen, maar structurele verankering, formele planning, systematische monitoring en gebruik van instrumenten blijven beperkt. Financiële, organisatorische en kennisgerelateerde barrières zorgen ervoor dat veel initiatieven ad hoc of tijdelijk van aard zijn. Wel blijkt dat presentatie-instellingen zelfstandig plannen ontwikkelen en actief stappen zetten, ook als formele

instrumenten of CO₂-metingen nog niet breed zijn ingebed.

Binnen de podia verschilt de implementatie per organisatievorm. Gebouwgebonden podia zoals theaters en poppodia profiteren relatief goed van bestaande regelingen en instrumenten (bijvoorbeeld DUMAVA, Theatre Green Book) en monitoren vaker energie- en afvalgegevens. Reizende of internationale gezelschappen hebben vaker te maken met praktische obstakels zoals wisselende teams, beperkte capaciteit en logistieke complexiteit, waardoor CO₂-metingen en instrumentgebruik beperkt zijn. Desondanks kunnen podia sterke betrokkenheid bij duurzaamheid tonen; ze kunnen hun unieke positie benutten om bezoekers en artiesten te betrekken bij duurzame keuzes, waardoor hun handafdruk groter wordt (VNPF 2025b).

Festivals tonen veel zelfstandigheid en innovatie, met relatief hoge structurele verankering in beleid en actieve maatregelen, met name op het gebied van catering en afvalbeheer. De sector wordt echter belemmerd door beperkte middelen, wisselende teams en de toepasbaarheid van landelijke instrumenten. Wet- en regelgeving biedt vaak slechts een minimale basis; effectieve verduurzaming hangt af van context specifiek maatwerk, kennisdeling en praktische ondersteuning (VNPF 2025a; Rotterdam

Festivals 2025). Muziekfestivals ontwikkelen bijvoorbeeld vaker eigen instrumenten, terwijl toneel- en theaterfestivals soms externe adviseurs inschakelen, wat innovatie stimuleert maar ook de vergelijking van resultaten bemoeilijkt.

Overkoepelend laten zowel het huidige onderzoek als eerdere studies zien dat de intentie tot verduurzaming in de sector vaak groter is dan daadwerkelijke implementatie (Schrijen 2019; Schrijen et al. 2022; Schrijen et al. 2023; Duurzaamheid, Cultuurmonitor 2025). Sectorbrede vooruitgang vraagt om maatwerk, praktische hulpmiddelen, kennisdeling en collectieve instrumenten, zodat structurele borging en innovatie mogelijk zijn binnen diverse organisatievormen en contexten. De sector kent al een rijk palet aan initiatieven, maar versnippering en de verschillende fasen waarin organisaties zich bevinden maken het soms lastig om de juiste informatie en ondersteuning te vinden.

Beleidsinstrumenten zoals de *Routekaart Duurzame Cultuursector* en de *Duurzaamheidsladder* zijn belangrijke stappen om die initiatieven beter te verbinden en de zichtbaarheid van duurzame praktijken te vergroten. De *Routekaart* biedt culturele instellingen een gedeeld referentiekader voor thema's zoals circulaire bedrijfsvoering, emissieloze mobiliteit en duurzame gebouwen, en maakt het mogelijk om initiatieven te verbinden en gezamenlijke voortgang

4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

beter zichtbaar te maken (VNPF 2025a). Tegelijkertijd ligt hier nog ruimte om deze instrumenten sterker in te zetten als gemeenschappelijke structuur, zodat instellingen, ongeacht de fase van verduurzaming waarin zij zich bevinden, zich makkelijker kunnen spiegelen aan vergelijkbare organisaties en gezamenlijke voortgang zichtbaarder wordt.

De sector toont zowel ambitie als goede praktijkvoorbeelden: musea onderscheiden zich in dataverzameling en gebouwgebonden maatregelen; presentatie-instellingen en podia tonen actieve inzet en zelfstandigheid; festivals innoveren met eigen instrumenten en creatieve oplossingen. Tegelijkertijd blijft er behoefte aan gerichte ondersteuning, praktische hulpmiddelen, kennisdeling en collectieve instrumenten. Alleen met deze randvoorwaarden kan de sector zowel structurele borging als innovatie realiseren en daarmee een voorbeeldfunctie vervullen in de groene transitie.

Aanbevelingen voor verduurzaming in de culturele sector

De Nederlandse cultuursector beschikt over een rijk palet aan expertises, ervaringen en innovaties op het gebied van verduurzaming. Musea, presentatie-instellingen, podia en festivals blinken uit in verschillende aspecten van duurzaam werken. Musea zijn goed in dataverzameling en gebouwgebonden maatregelen, en experimenteren steeds meer met complexere verduurzamingsstrategieën, zoals gedragsinterventies, circulair materiaalgebruik en strategische kennisborging. Presentatie-instellingen tonen hoge inzet voor praktische verduurzaming, met een sterke motivatie en actieve maatregelen op het gebied van energie, water en mobiliteit. Podia onderscheiden zich door publieksbetrokkenheid en de mogelijkheid om bezoekers en artiesten actief te stimuleren tot duurzame keuzes. Festivals kenmerken zich door een hoge mate van zelfstandigheid en innovatie, met bijzondere aandacht voor catering, afvalbeheer en het ontwikkelen van eigen duurzame instrumenten. Deze sterktes vormen niet alleen waardevolle handvatten voor de betreffende disciplines, maar bieden tevens bouwstenen voor sectorbrede strategieën. Door elkaars praktijkvoorbeelden te benutten, kan de sector als geheel versnellen in haar transitie naar een toekomstbestendige, duurzame positie.

1. Versterk de positie van collectieve instrumenten en gedeelde kennisplatforms

Alle disciplines hebben baat bij toegankelijke, praktische en heldere tools voor monitoring, dataverzameling en beleidsontwikkeling. Musea tonen aan hoe waardevol systematische dataverzameling kan zijn; presentatie-instellingen laten zien hoe laagdrempelige instrumenten verduurzaming haalbaar maken voor organisaties met beperkte capaciteit; festivals ontwikkelen zelf innovatieve tools. Door dit soort inspanningen te bundelen in sectorbrede platforms, kan kennis efficiënt worden gedeeld en verder ontwikkeld. Hierbij is het essentieel om bestaande sectorinstrumenten – zoals de *Duurzaamheidsladder* en de *Routekaart* – zichtbaarder, toegankelijker en gebruiksvriendelijker te maken.

Voor brancheverenigingen en beleid: versterk en bundel de bestaande tools door ze onder te brengen in sectorbrede instrumenten en platforms die zichtbaar, toegankelijk, vergelijkbaar en bruikbaar zijn voor alle instellingen, zodat het wiel niet telkens opnieuw wordt uitgevonden.

Voor instellingen: maak actief gebruik van deze gedeelde en bestaande instrumenten, zodat kennis en data landelijk vergelijkbaar worden en gezamenlijk verder kunnen groeien.

4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

2. Stimuleer peer learning en sectoroverschrijdende samenwerking

Elke deelsector beschikt over unieke expertise: denk bij musea aan strategische kennisborging, bij podia aan gedragsinterventies richting bezoekers, bij festivals aan logistieke innovatie, bij presentatie-instellingen aan haalbare gebouwmaatregelen. Juist door deze verschillen ontstaat een krachtige leeromgeving. Het uitwisselen van werkwijzen, successen én obstakels helpt instellingen om pragmatische stappen te zetten.

Voor brancheverenigingen en netwerken: faciliteer interdisciplinaire bijeenkomsten, leernetwerken en uitwisseling van best practices.

Voor instellingen: deel ervaringen, mislukkingen en successen, zodat versnipperde kennis zich kan bundelen en verspreiden over de gehele sector.

Voor beleid: ondersteun peer learning en sectoroverschrijdende samenwerking door structurele financiering van kennisnetwerken en platforms.

3. Veranker duurzaamheid structureel in beleid

Zonder een interne aandrijver is duurzame verandering moeilijk te bestendigen. Musea laten zien hoe waardevol het is om duidelijke doelen en

verantwoordelijken aan te wijzen. Festivals, met hun wisselende teams, onderstrepen het belang van structurele borging in beleid.

Voor instellingen: wijs een verantwoordelijke voor duurzaamheid aan, leg doelen vast in meerjarenplannen en monitor voortgang.

Voor brancheverenigingen: ontwikkel sjablonen, richtlijnen en voorbeeldbeleid om leden hierbij te ondersteunen.

Voor beleid: stimuleer structurele verankering via subsidievoorwaarden en sectorbrede afspraken.

4. Zorg voor maatwerk in aanpak en instrumenten

De sector is divers: vaste podia, reizende gezelschappen, grote musea, kleinschalige presentatie-instellingen en seizoensgebonden festivals hebben verschillende capaciteiten, behoeften en risico's. Festivalorganisaties ontwikkelen bijvoorbeeld vaak snelle, praktische oplossingen voor energie en afval; presentatie-instellingen benadrukken toegankelijke hulpmiddelen; podia laten zien hoe gedragsinterventies het publiek kunnen mobiliseren.

Voor beleid en brancheorganisaties: ontwerp instrumenten die schaalbaar zijn en aanpasbaar aan organisatiegrootte, capaciteit en discipline.

Voor instellingen: kies stapsgewijze strategieën die passen bij de eigen situatie en maak helder welke specifieke impact (bijvoorbeeld mobiliteit of logistiek) prioriteit heeft.

5. Verbeter monitoring en dataverzameling (inclusief scope 3)

Veel instellingen hebben hun gebouwgebonden impact al in beeld, maar de grootste klimaatimpact bevindt zich vaak in mobiliteit, transport, materiaalstromen en publieksbewegingen. Musea zetten stappen richting complexere metingen en kunnen hierbij als voorbeeld dienen. Podia tonen hoe mobiliteitsdata van artiesten en publiek gebruikt kan worden om gerichte interventies te ontwikkelen.

Voor instellingen: breid metingen uit naar mobiliteit, transport en leveranciersketens om de volledige ecologische voetafdruk in beeld te brengen.

Voor brancheverenigingen en beleid: ondersteun standaardisatie, vergelijkbaarheid en adoptie van meetmethoden door sectorbrede tools en begeleiding.

4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

6. Vergroot bewustwording en benut de handafdruk van de cultuursector

De culturele sector heeft meer invloed dan alleen via haar eigen uitstoot. Musea en presentatie-instellingen verwerken duurzame thema's in tentoonstellingen en programma's; podia en festivals bereiken grote publieksstromen en beïnvloeden hun keuzes via communicatie, ticketsystemen en participatiecampagnes.

Voor instellingen: ontwikkel publieksinterventies, educatie en communicatie die duurzame keuzes aantrekkelijk en vanzelfsprekend maken.

Voor brancheverenigingen: creëer voorbeeldcampagnes en hulpmiddelen die instellingen kunnen hergebruiken.

Voor beleid: ondersteun programma's die duurzame gedragsverandering versterken, zowel binnen als buiten de sector.

7. Blijf ruimte geven aan innovatie

Festivals tonen hoe creativiteit kan leiden tot nieuwe oplossingen voor energie, afval, transport en publieksbetrokkenheid. Podia en musea experimenteren met gedragsinterventies, circulaire materialen en nieuwe samenwerkingsvormen met leveranciers.

Voor beleid: maak ruimte voor experimenteerregelingen, innovatiebudgetten en pilots.

Voor instellingen: blijf experimenteren met nieuwe materialen, instrumenten en partnerschappen.

5. LITERATUUR

Publicaties

- Barneveld, E. (et al.) (2024) [*Duurzaamheid in de culturele sector: wat is de stand in 2024?*](#) Den Haag: Significant APE.
- Dee, A. en B. Schans (red.) (2025) [*Poppodia en -festivals in cijfers 2024 = Dutch live music venues and festivals facts & figures 2024.*](#) Amsterdam: Vereniging Nederlandse Poppodia en -Festivals.
- Hamelynck, R. (voorz.) (2024) [*Adviesrapport duurzaamheid & musea.*](#) Amsterdam: Werkgroep Duurzaamheid & Musea en Museumvereniging.
- Holm, H-M.F., K. Bebendorfen T. Bouman (2024) [*Public perceptions of Dutch cultural institutions: Exploring perceptions of values and responsibilities of cultural institutions with a focus on sustainability.*](#) Groningen, Amsterdam: Universiteit van Groningen en Boekmanstichting.
- Knol, J.J., J. Pigaht en B. Schrijen (2022) [*Towards sustainable arts: European best practices and policies.*](#) Amsterdam: Boekmanstichting.
- Kunsten '92 (et al.) (2025) [*Routekaart duurzame cultuursector: de route richting een duurzame Culturele en Creatieve Sector \(CCS\).*](#) S.l.: s.n..
- Mojo Concerts (2023) [*Duurzaamheidsbeleid 2023-2030.*](#) (S.l.): Mojo Concerts.
- Raad voor Cultuur (2023) [*Cultuur natuurlijk: hoe duurzaamheid en cultuur elkaar versterken.*](#) Den Haag: Raad voor Cultuur.
- Schrijen, B. (2019) [*Duurzaamheid in de culturele sector steppingstones voor toekomstig duurzaamheidsbeleid.*](#) Amsterdam: Boekmanstichting en Bureau 8080.
- Schrijen, B. en S. Zwart (2022) [*Duurzaamheid in de culturele sector. Editie 2022: kwantitatief deel.*](#) Amsterdam: Boekmanstichting en Bureau 8080.
- Schrijen, B. (et al.) (2023) [*Duurzaamheid in de culturele sector. Editie 2022/2023: kwalitatief deel.*](#) Amsterdam: Boekmanstichting en Bureau 8080.
- Siebe Weide Advies (2025) [*Podia 2024: Jaarcijfers schouwburgen en concertgebouwen in Nederland.*](#) Amsterdam: Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD).
- Vinken, H. (et al.) (2025) [*Collectieve selfie 5: beeldende kunst in cijfers.*](#) Amsterdam: Berenschot en HTH Research.
- CBS (2024) [*Musea; collectie, bezoeken, tarieven, tentoonstellingen, werkgelegenheid.*](#)
- CBS (2025) [*Professionele podiumkunsten; capaciteit, voorstellingen, bezoekers, regio.*](#)
- Boekmanstichting (2025) [*Cultuurmonitor.*](#)
- Boekmanstichting (2025) [*Podiumkunsten.*](#)
- Boekmanstichting (2025) [*Duurzaamheid.*](#)
- Federatie Cultuur, Kunsten '92 & Taskforce (z.j.) [*Platform duurzame cultuursector.*](#)
- Genoeg Gewaste (z.d.) [*Home.*](#)
- Boekmanstichting (2025) [*Catalogus Kennisbank Boekmanstichting.*](#)
- Kunsten '92 (2025) [*Routekaart Verduurzaming Cultuur.*](#)
- MuseumGoed (z.j.) [*MuseumGoed: delen en hergebruik van tentoonstellingsmaterialen.*](#)
- Museumvereniging (2025) [*Jaarverslag 2024.*](#)
- Museumvereniging (2025) [*De duurzame wegwijzer.*](#)
- NAPK (2020) [*Convenant Green Stage 2020.*](#)
- Rotterdam Festivals (2025) [*Duurzaam evenement organiseren.*](#)
- VNPF (2025a) [*Duurzaamheid.*](#)
- VNPF (2025b) [*Jouw invloed is groter dan je denkt: Zo zet je als poppodium of -festival klimaatbewustzijn écht in beweging.*](#)

Websites

- CBS (2020) [*Feiten en cijfers over de cultuur, sport en recreatie.*](#)
- CBS (2021) [*Meer bedrijven in culturele en creatieve sector in 2021.*](#)

COLOFON

Tekst

Rosa Schiavone

Eindredactie: Maartje Goedhart

Onderzoek

Rosa Schiavone en Thomas de Hoog

Met dank aan: Ryanne de Boer, Aylin Beijersbergen,
Ilse Hoenderdos en Rob van Wegen

BIJLAGE

Tabel 1: Organisaties naar deelsector ingedeeld

Organisaties (n=680) per deelsector			
Uitgelichte deelsectoren	Alle deelsectoren	Aantal	Subcategorieën
Musea	Museum	39	
Presentatie-instellingen	Presentatie-instelling / tentoonstellingsruimte / kunstpodium	106	
Podia	Orkest / muziekgezelschap / muziekproductie	101	
	Toneel- of theatergezelschap / productie	163	
	Theater / schouwburg / concertgebouw	58	Theater / schouwburg / concertgebouw (n=49), Poppodium (9)
	Dansgezelschap	53	
Festivals			Filmfestival (n=11), Toneel- of theaterfestival (n=45), Literair festival (n=10), Muziekfestival (n=63), Kunstfestival (n=28), Ontwerpfestival (n=9)
	Festival	143	
	Ontwikkelinstelling	82	
	Culturele broedplaats	52	Culturele Broedplaats (n=36), Atelier (n=8), Zelfstandig kunstenaar (n=7)
	Ondersteunende instelling	42	
	Cultuur beoefening en talentontwikkeling	31	Centrum voor de Kunsten / muziekschool (n=17), Culturele vereniging / amateurvereniging (n=7), Cultuureducatie/Talentontwikkeling (n=9)
	Letteren	25	Bibliotheek (n=15), Literair-educatieve organisatie (n=7), Uitgeverij (n=3)
	Erfgoed	6	Monumentenorganisatie (n=4), Mobiel erfgoed (n=2)
	Anders	37	(Film)producent (n=6), Bioscoop / filmtheater (n=6), Ontwerp bureau (n=3), Archief (n=2), Impresariaat / vertegenwoordiger (n=1), Postacademische instelling (n=3), Anders, namelijk... (n=16)